

Република Србија
РАТЕЛ
Регулаторна агенција за
електронске комуникације
и поштанске услуге

**ИЗВЕШТАЈ О АНАЛИЗИ ВЕЛЕПРОДАЈНОГ ТРЖИШТА
ТЕРМИНАЦИЈЕ
ПОЗИВА У ЈАВНОЈ ТЕЛЕФОНСКОЈ МРЕЖИ
(ТРЖИШТЕ БР. 3)**

Београд, септембар-новембар 2014. године

САДРЖАЈ

1.	КРАТАК ПРЕГЛЕД АНАЛИЗЕ	5
2.	УВОД	9
2.1.	Регулаторни оквир у Европској унији	9
2.2.	Правни основ за спровођење поступка анализе тржишта у Републици Србији .	12
2.3.	Преглед досадашњих активности.....	14
3.	ДЕФИНИСАЊЕ РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА.....	15
3.1	Карактеристике тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи	15
3.2.	Супституција на страни тражње – малопродајни ниво	21
3.2.1.	Понашање стране која упућује позив и коришћење алтернативних услуга	22
3.3.	Супституција на страни тражње – veleпродајни ниво	23
3.4.	Супституција на страни понуде – малопродајни ниво.....	24
3.5.	Супституција на страни понуде – veleпродајни ниво.....	24
3.6.	Потенцијална конкуренција	24
3.7.	Географска димензија релевантног тржишта	25
3.8.	Закључак о релевантном тржишту	26
4.	АНАЛИЗА РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА	28
4.1.	Критеријуми за утврђивање појединачне значајне тржишне снаге	28
4.1.1.	Величина оператора и конкурената и тржишно учешће.....	29
4.1.2.	Контрола над инфраструктуром чији се обим не може лако реплицирати.....	29
4.1.3.	Технолошке предности	30
4.1.4.	Недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца	30
4.1.5.	Економија обима.....	31
4.1.6.	Недостатак потенцијалне конкуренције	33
4.2.	Закључак о процени постојања оператора са значајном тржишном снагом	33
5.	ПРЕПРЕКЕ ЗА РАЗВОЈ ТРЖИШНЕ КОНКУРЕНЦИЈЕ	34
5.1.	Преглед основних препрека за развој тржишне конкуренције	34
5.2.	Препреке у развоју тржишне конкуренције на тржишту терминације позива...36	
5.2.1.	Тактике одуговлачења.....	37
5.2.2.	Дискриминација квалитетом услуге	37
5.2.3.	Унакрсно субвенционисање	37
5.2.4.	Превисоке цене	38
5.2.5.	Прећутни споразуми.....	38
5.2.6.	Ценовна дискриминација	39
5.2.7.	Одбијање договора / ускраћивање интерконеције.....	39
6.	ОБАВЕЗЕ ЗА ОПЕРАТОРЕ СА ЗНАЧАЈНОМ ТРЖИШНОМ СНАГОМ	40
6.1.	Објављивање одређених података	40

6.2. Недискриминаторно поступање	43
6.3. Рачуноводствено раздвајање	44
6.4. Омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава.....	45
6.5. Контрола цена и примена трошковног рачуноводства	47
7. ЗАКЉУЧАК	49
8. ПРИЛОЗИ.....	51
8.1. ПРИЛОГ 1	51
Примедбе дате у поступку јавне расправе у вези Извештаја о анализи veleпродајног тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи	51

ДЕФИНИЦИЈЕ КОРИШЋЕНИХ ПОЈМОВА

У анализи су коришћени појмови који имају следеће значење:

Јавна телефонска мрежа је електронска комуникациона мрежа која се користи за пружање јавно доступних телефонских услуга и омогућава пренос говора и података између терминалних тачака мреже. У оквиру ове анализе под јавном телефонском мрежом подразумева се јавна фиксна телефонска мрежа, као и јавна фиксна бежична телефонска мрежа (FWA - *Fixed Wireless Access*).

Корисник (у смислу ове анализе) је физичко или правно лице које користи или захтева јавно доступну електронску комуникациону услугу и који не обавља делатност електронских комуникација.

Међуповезивање (интерконекција) је посебна врста приступа оствареног између оператора јавних комуникационих мрежа којим се успоставља физичко и логичко повезивање јавних комуникационих мрежа једног или више различитих оператора како би се корисницима услуга једног оператора омогућила међусобна комуникација или комуникација са корисницима услуга других оператора, односно приступ услугама које пружају други оператори или трећа лица која имају приступ мрежи.

Оператор је лице које обавља или је овлашћено да обавља делатност електронских комуникација.

Позив је веза, успостављена путем јавно доступне електронске комуникационе услуге, која омогућава двосмерну гласовну комуникацију.

Терминација националних позива представља услугу којом се омогућава терминација позива из једне у другу националну мрежу, при чему оператор из чије мреже је инициран позив плаћа уговорену цену терминације оператору у чијој мрежи позив терминира.

CDMA (*Code Division Multiple Access*) је технологија која се користи у бежичном приступу на бази кодне расподеле канала.

1. КРАТАК ПРЕГЛЕД АНАЛИЗЕ

У складу са одредбама чл. 59. и 145. Закона о електронским комуникацијама („Службени гласник Републике Србије“, број 44/10, 60/13-УС, и 62/14, у даљем тексту: Закон) и Препоруком Европске комисије 2007/879/ЕС о релевантним тржиштима на подручју електронских комуникација која су подложна претходној регулацији, предмет анализе је Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи. У оквиру ове анализе под јавном телефонском мрежом подразумева се јавна фиксна телефонска мрежа, као и јавна фиксна бежична телефонска мрежа (FWA - *Fixed Wireless Access*).

Период на који се анализа односи обухвата податке добијене од оператора за 2011, 2012 и 2013. годину.

У уводном делу анализе дат је преглед регулативе Европске уније у области електронских комуникација са нагласком на развоју ефикасне конкуренције и спречавању монополског понашања оператора који има значајну тржишну снагу. На преглед регулативе ЕУ надовезује се правни основ за спровођење поступка анализе тржишта у Републици Србији, као и преглед досадашњих активности у смеру либерализације тржишта електронских комуникација.

На тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи, у целокупном периоду који обухвата анализа, присутна су три оператора:

1. Предузеће за телекомуникације **Телеком Србија а.д.**, са седиштем у Таковској 2, Београд (у даљем тексту: Телеком Србија), коме је издата Лиценца за изградњу, поседовање и експлоатацију јавне фиксне телекомуникационе мреже и пружање услуга јавне фиксне телекомуникационе мреже 13.04.2007. године,
2. **Orion telekom д.о.о.** (претходни назив Media Works), са седиштем у Гандијева 76а, Нови Београд (у даљем тексту: Orion telekom), коме је издата Лиценца за јавну фиксну бежичну телекомуникациону мрежу (FWA) у фреквенцијском опсегу 411,875-418,125/421,875-428,125 MHz и говорне услуге, пренос пакета података и истовремен пренос говора и података 17.06.2009. године.
3. **Telenor д.о.о.**, са седиштем у Омладинских бригада 90 11070 Нови Београд (у даљем тексту: Telenor), коме је издата Лиценца за јавну фиксну телекомуникациону мрежу и услуге јавне 22.01.2010. године

Осим оператора Телеком Србија а.д., Orion telekom д.о.о. и Telenor д.о.о. на велепродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи, према расположивим подацима Агенције (Регистар пријављених оператора) из 2013. и 2014. године, послују следећи оператори:

- **Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže d.o.o.**,
- **Beogrid d.o.o.**,
- **Knight Development Support**,
- **JET TV**,
- **IKOM d.o.o.**,
- **Invest Inženjering d.o.o.**
- **KOPERNIKUS TECHNOLOGY d.o.o.** (регистрован у 2014. години),
- **SAT-TRAKT d.o.o.** (регистрован у 2014. години),
- **Beotelnet-ISP** (регистрован у 2014. години),
- **Radijus vector d.o.o.** (регистрован у 2014. години),
- **Telemark Systems** (регистрован у 2014. години) .

Анализа је подељена у неколико делова. Први део се бави дефинисањем релевантног тржишта. Поступак дефинисања обухвата анализу супституције на страни тражње, анализу супституције на страни понуде, утврђивање постојања потенцијалне конкуренције и одређивање географске димензије тржишта. С обзиром на то да се уговори о интерконекцији на veleпродајном нивоу закључују са намером да крајњи корисници оператора обављају несметану комуникацију, неопходно је анализирати супституцију на страни тражње и понуде и на малопродајном нивоу и на veleпродајном нивоу.

Анализа је показала да на посматраном тржишту не постоји супституција на страни тражње и понуде, као ни потенцијална конкуренција. У складу са тим, Агенција је дефинисала следећа тржишта:

- Тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи оператора **Телеком Србија** (фиксна мрежа, укључујући капацитете фиксне мреже CDMA) независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи оператора **Orion telekom** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи оператора **Telenor** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže telekom** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Beogrid** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Knight Development Support** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **JET TV** независно од националне мреже из које позив потиче;

- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **IKOM** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Invest Inženjering** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **KOPERNIKUS TECHNOLOGY** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **SAT-TRAKT** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Beotelnet-ISP** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Radijus vector d.o.o.** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Telemark Systems** независно од националне мреже из које позив потиче;

Након дефинисања релевантног тржишта следи део који се бави анализом релевантног тржишта са циљем да се утврди да ли постоје фактори који би спречили или нарушили конкуренцију, односно да ли постоје оператори који имају доминантан положај на тржишту.

За потребе оцене постојања значајне тржишне снаге на тржишту терминације позива, Агенција је као најзначајније истакла и анализирала следеће критеријуме:

1. Величина оператора и конкурената и тржишно учешће;
2. Контрола над инфраструктуром чији обим не може лако да се реплицира;
3. Технолошке предности;
4. Недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца;
5. Економија обима;
6. Недостатак потенцијалне конкуренције.

На основу анализе претходно наведених критеријума за утврђивање значајне тржишне снаге на тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи, Агенција закључује да су на посматраном тржишту Телеком Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP и Radijus vector d.o.o. оператори са значајном тржишном снагом, између којих постоје разлике које су узете у обзир приликом дефинисања обавеза.

У делу који говори о препрекама у развоју тржишне конкуренције анализирана су могућа понашања оператора са значајном тржишном снагом која могу да буду усмерена на избацивање постојећих конкурената са тржишта, спречавање уласка нових

конкурената на тржиште, као и понашања која могу да штете интересима крајњих корисника.

За идентификоване операторе са значајном тржишном снагом, Агенција је, уважавајући релативну снагу оператора и могуће препреке за развој тржишне конкуренције, утврдила одговарајуће обавезе.

За Телеком Србија и Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže се одређују следеће обавезе:

1. Објављивање одређених података у форми стандардне понуде;
2. Недискриминаторно поступање;
3. Рачуноводствено раздвајање;
4. Омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
5. Контрола цена и примена трошковног рачуноводства.

За Orion telekom, Telenor, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark Systems и Radijus vector d.o.o. се одређују следеће обавезе:

1. Објављивање одређених података у форми стандардне понуде;
2. Недискриминаторно поступање;
3. Омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
4. Контрола цена.

Имајући у виду да би примена трошковног принципа обезбедила корисне информације оператору за формулисање политике продајних цена, као и поуздану основу за њихову контролу, Агенција препоручује да и Orion telekom, Telenor, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark Systems и Radijus vector d.o.o. формирају цене услуге терминације позива на бази рачуноводства трошкова, у складу са Правилником о примени трошковног принципа, одвојених рачуна и извештавању од стране оператора са значајном тржишном снагом у области електронских комуникација („Службени гласник Републике Србије“ број 52/11, у даљем тексту: Правилник о примени трошковног принципа).

С обзиром на чињеницу да је анализа показала да је сваки оператор који се бави пружањем јавне говорне услуге преко фиксне мреже оператор са ЗТС на тржишту терминације позива, закључује се да сваки нови оператор који се буде појавио у периоду до нове анализе треба одмах да буде проглашен за оператора са ЗТС и да се истом изда решење, односно одреде регулаторне обавезе.

2. УВОД

2.1. Регулаторни оквир у Европској унији

На нивоу Европске уније област електронских комуникација је регулисана већим бројем директива, одлука, смерница и препорука које доносе Европски савет, Европски парламент и Европска комисија. Прве директиве као пакети свеобухватних законодавних мера у области телекомуникација су усвојене још током 90-их година прошлог века у циљу либерализације свих телекомуникационих мрежа и услуга и укидања монопола до 1998. године, затим хармонизације прописа на нивоу ЕУ и примене правила о конкуренцији. С тим у вези, Европска комисија је 1998. године усвојила пакет законодавних мера, тзв. регулаторни оквир из 1998. године, чији је фокус био стварање објективних, транспарентних и недискриминаторних услова за све учеснике на тржишту телекомуникација. Регулаторни оквир из 1998. године препознаје четири тржишта телекомуникација подложна регулацији, и то:

- Тржиште фиксне телефоније (укључујући и инфраструктуру),
- Тржиште мобилне телефоније,
- Тржиште изнајмљених линија,
- Тржиште интерконеције.

Независна регулаторна тела су била у обавези да периодично спроводе анализе ова четири тржишта са циљем да се утврди да ли постоје оператори са значајном тржишном снагом. При томе основни критеријум за утврђивање значајне тржишне снаге је тржишно учешће, дефинисано на нивоу од 25%, уз могућност одступања од овог прага уколико се узму у обзир и додатни критеријуми, као што су могућност да се утиче на тржиште, укупан промет у односу на величину тржишта, контрола инфраструктуре за приступ, приступ финансијским ресурсима итд.

Убрзан развој нових технологија и конвергенција телекомуникационог, медијског и сектора информационих технологија условили су потребу за новим јединственим и технолошки неутралним регулаторним оквиром за све мреже и услуге из области електронских комуникација. Нови регулаторни оквир је усвојен 2002. године, а примењује се од јула 2003. године. Најважније директиве које чине Регулаторни оквир из 2002. године су:

1. Директива 2002/21/ЕС Европског парламента и Европског савета о заједничком регулаторном оквиру за електронске комуникационе мреже и услуге (*Framework Directive*);
2. Директива 2002/20/ЕС Европског парламента и Европског савета о издавању одобрења за мреже и услуге (*Authorization Directive*);

3. Директива 2002/19/ЕС Европског парламента и Европског савета о приступу и међусобном повезивању електронских комуникационих мрежа и инфраструктуре (*Access Directive*);
4. Директива 2002/22/ЕС Европског парламента и Европског савета о универзалном сервису и правима корисника која се односе на електронске комуникационе мреже и услуге (*Universal Service Directive*);
5. Директива 2002/58/ЕС Европског парламента и Европског савета о обради личних података и заштити приватности у сектору електронских комуникација (*Directive on Privacy and Electronic Communications*).

Важан елемент овог регулаторног оквира представљају анализе тржишта и идентификовање оператора са значајном тржишном снагом (у даљем тексту: оператора са ЗТС). У јулу 2002. године Европска комисија је објавила Смернице (2002/С 165/03) везане за анализу тржишта и процену значајне тржишне снаге на основу регулаторног оквира за електронске комуникације (у даљем тексту: Смернице Европске комисије) у којима су наведени основни принципи за анализу тржишта којих национална регулаторна тела треба да се придржавају. За разлику од претходног регулаторног оквира, одлука о проглашењу оператора са значајном тржишном снагом се доноси не само на основу тржишног учешћа већ и низа других критеријума којима се оцењује појединачна и/или заједничка значајна тржишна снага и који укључују: укупну величину друштва, контролу инфраструктуре која се не може лако дуплицирати, технолошке предности, недостатак преговарачке моћи купаца, лак и повлашћен приступ тржишту капитала и изворима финансирања, диверзификација производа и услуга, економија обима, економија ширине, вертикална интеграција, развијеност дистрибуције и мреже продаје, недостатак тржишног такмичења, баријере у експанзији.

Према Смерницама, поступак анализе тржишта се спроводи у четири корака:

1. дефинисање релевантних тржишта,
2. анализа идентификованих тржишта,
3. идентификовање оператора са ЗТС,
4. увођење мера и обавеза за спречавање монополског понашања.

На основу одредаба члана 15. став 1. Директиве 2002/21/ЕС о заједничком регулаторном оквиру, Европска комисија је у фебруару 2003. године усвојила Препоруку 2003/311/ЕС о релевантним тржиштима на подручју електронских комуникација која су подложна претходној (*ex ante*) регулацији. У Препоруци је идентификовано укупно осамнаест релевантних тржишта од којих је седам малопродајних и једанаест veleпродајних тржишта.

У децембру 2007. године Европска комисија је донела нову Препоруку 2007/879/ЕС о релевантним тржиштима на подручју електронских комуникација која су подложна претходној регулацији. Овом Препоруком је број релевантних тржишта смањен са

осамнаест на седам, од којих су шест велепродајна тржишта, а само једно је малопродајно тржиште. Реч је о следећим тржиштима:

1. малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији за резиденцијалне и нерезиденцијалне кориснике;
2. велепродајном тржишту оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
3. велепродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
4. велепродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) на фиксној локацији;
5. велепродајном тржишту широкопојасног приступа;
6. велепродајном тржишту изнајмљивања завршних сегмената телекомуникационе мреже;
7. велепродајном тржишту терминације позива у мобилној мрежи.

Уважавајући специфичности различитих земаља по питању степена развијености и либерализације тржишта електронских комуникација, регулаторним телима је остављена могућност да идентификују и додатна релевантна тржишта унутар дефинисаног географског подручја која ће бити предмет анализе. Одлука о томе која додатна тржишта треба да буду предмет анализе се доноси искључиво на бази теста три критеријума којим се истовремено утврђује:

1. да ли постоје високе и трајне баријере за улазак на тржиште;
2. да ли је могуће обезбедити развој делотворне конкуренције без претходне регулације;
3. да ли се утврђени недостаци могу отклонити само применом прописа о заштити конкуренције.

Уколико се утврди да постоје трајне баријере за улазак на тржиште на коме није могуће обезбедити развој конкуренције без регулаторних мера, и на коме се утврђени недостаци не могу отклонити применом прописа из области заштите конкуренције, онда је то тржиште предмет претходне регулације.

Такође, према важећој Препоруци Европске комисије регулаторна тела имају обавезу да сарађују са националним телом за заштиту конкуренције и да периодично извештавају о резултатима анализа.

На иницијативу Европске комисије, Европски парламент и Савет министара ЕУ су у децембру 2009. године донели нови регулаторни оквир у области електронских комуникација који се састоји из две директиве и једног правилника:

1. Правилника број 1211/2009 Европског парламента и Европског савета о успостављању Тела европских регулатора за електронске комуникације (BEREC);
2. Директиве 2009/136/ЕС Европског парламента и Европског савета којом се мењају: Директива 2002/22/ЕС о универзалном сервису, Директива 2002/58/ЕС

о коришћењу података о личности и Правилник број 2006/2004 о сарадњи националних органа надлежних за примену прописа о заштити права потрошача;

3. Директива 2009/140/ ЕС Европског парламента и Европског савета којом се мењају: Директиве 2002/21/ ЕС о заједничком оквиру, Директиве 2002/19/ ЕС о приступу и међусобном повезивању и Директиве 2002/20/ ЕС о издавању одобрења за мреже и услуге.

2.2. Правни основ за спровођење поступка анализе тржишта у Републици Србији

Закон је усклађен са Европским регулаторним оквиром из 2002. године и Препоруком Европске комисије 2007/879/ЕС о релевантним тржиштима на подручју електронских комуникација која су подложна претходној регулацији.

Према Закону, анализу тржишта спроводи Агенција на основу надлежности које проистичу из Закона. Одредбе чл. 58. до 70. Закона садрже правила о тржиштима подложним претходној регулацији и обавезама оператора са ЗТС.

У одредбама члана 59. Закона је дефинисано да претходној регулацији подлежу тржишта на којима постоје структурне, регулаторне и друге трајније препреке које онемогућавају улазак нових конкурената, на којима није могуће обезбедити развој делотворне конкуренције без претходне регулације и на којима се уочени недостаци не могу отклонити само применом прописа о заштити конкуренције. Тржишта која подлежу претходној регулацији, односно релевантна тржишта у смислу овог Закона, одређује Агенција уз примену одговарајућих препорука Европске комисије.

Док Агенција својим актом не утврди релевантна тржишта, Закон одредбама члана 145. прописује да претходној регулацији подлежу следећа тржишта:

- 1) малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи;
- 2) велепродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи;
- 3) велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи;
- 4) велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи);
- 5) велепродајно тржиште широкопојасног приступа;
- 6) велепродајно тржиште изнајмљених линија;
- 7) велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи.

Оператор има ЗТС ако појединачно или удружено са другим операторима има положај који му омогућава да се у значајној мери понаша независно од конкурената и корисника услуга. За утврђивање појединачне ЗТС Закон прописује следећи низ критеријума:

- 1) величину оператора и његових конкурената, посебно у погледу броја корисника и прихода на релевантном тржишту;
- 2) контролу над инфраструктуром чији обим не може лако да се реплицира;
- 3) технолошку предност оператора која му омогућава надмоћан положај на тржишту;
- 4) недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца;
- 5) лак или повлашћен приступ тржиштима капитала, односно финансијским ресурсима;
- 6) степен диверсификације производа или услуга (нпр. повезани производи или услуге);
- 7) економију обима;
- 8) економију опсега;
- 9) степен вертикалне интеграције;
- 10) висок степен развоја дистрибутивне и продајне мреже;
- 11) недостатак потенцијалне конкуренције;
- 12) постојање препрека за ширење.

За утврђивање заједничке ЗТС посматрају се и: засићеност тржишта, стагнација или спори раст тражње, ниска еластичност тражње, хомогеност производа, сличност структуре трошкова, високе препреке за улазак на тржиште, итд.

Када се на основу спроведене анализе тржишта утврди да на релевантном тржишту постоји један или више оператора са ЗТС, Агенција, након спроведених јавних консултација доноси решење у коме се одређује најмање једна обавеза, водећи рачуна о врсти и природи утврђених недостатака, претходним и будућим улагањима, и могућностима за остваривање разумне стопе повраћаја на уложена средства.

Према одредбама члана 63. Закона обавезе оператора са ЗТС укључују:

1. објављивање одређених података;
2. недискриминаторно поступање;
3. рачуноводствено раздвајање;
4. омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
5. контролу цена и примену рачуноводства трошкова;
6. пружања основног скупа изнајмљених линија;
7. обезбеђивање могућности за избор и предизбор оператора;
8. пружање малопродајних услуга под одређеним условима.

Законом је дефинисано да Агенција врши анализу релевантних тржишта најмање једном у три године и у том процесу сарађује са органом надлежним за заштиту конкуренције. Ова анализа представља други круг анализе тржишта 3 и обухвата период 2011-2013 година.

2.3. Преглед досадашњих активности (у периоду од претходне анализе)

Решењем Агенције број 1-02-3491-568/11-36 од 29.11.2011. године, оператори Предузеће за телекомуникације „Телеком Србија“ а.д. (у даљем тексту Телеком Србија) и Друштво за телекомуникације „Орион телеком“ д.о.о. (у даљем тексту Орион телеком) одређени су за операторе са значајном тржишном снагом на veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи. Овим решењем наведеним операторима су наметнуте обавезе:

1. Објављивања одређених података у форми стандардне понуде;
2. Недискриминаторног поступања;
3. Омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава;
4. Контроле цена;

Осим тога оператору „Телеком Србија“ а.д. одређене су и обавезе:

1. Рачуноводственог раздвајања;
2. Контроле цена и примене трошковног рачуноводства;

Оператор Телеком Србија сваке године доставља Агенцији годишње регулаторне извештаје. Агенција је на основу Годишњег регулаторног извештаја за 2010. годину одредила цене терминарања саобраћаја у мрежу Телеком Србија и Орион телеком у износу од 0,69 дин/мин – локална терминација, 0,90 дин/мин – једноструки транзит и 0,93 дин/мин – двоструки транзит (решење 1-02-052-13/11-4 од 16.06.2011. године и 1-02-052-13/11-26 од 31.08.2011. године), а на основу Годишњег регулаторног извештаја за 2012. годину одредила цене терминарања саобраћаја у мрежу Телеком Србија и Орион телеком у износу од 0,63 дин/мин – локална терминација, 0,89 дин/мин – једноструки транзит и 1,11 дин/мин – двоструки транзит (решење 1-02-052-381/13-66 од 28.03.2014. године).

3. ДЕФИНИСАЊЕ РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА

Релевантно тржиште у сектору електронских комуникација представља скуп свих понуђених услуга електронских комуникација на одређеном географском подручју, које се, по својим карактеристикама, наменама и ценама, могу међусобно супституисати тј. које крајњи корисници користе за исте сврхе.

Поступак дефинисања релевантног тржишта обухвата анализу супституције на страни тражње, анализу супституције на страни понуде, утврђивање постојања потенцијалне конкуренције и одређивање географске димензије тржишта.

Супституција на страни тражње треба да покаже да ли ће корисник једне услуге почети да користи другу сличну услугу код истог оператора као одговор на мало али значајно, трајно повећање цене услуге коју користи, или ће се преоријентисати на исту или сличну услугу код другог оператора који није повећао цене. На основу тога се утврђује скуп услуга које крајњи корисник сматра супститутима на посматраном тржишту.

Супституција на страни понуде показује да ли ће у случају да један оператор повиси цену одређене услуге други оператори, који нису пружали ту услугу, моћи одмах или у кратком року да се преорјентишу и понуде услугу без значајних додатних трошкова.

Потенцијална конкуренција се односи на могућност уласка новог оператора на тржиште. Уколико постоји претња уласка новог оператора, јавља се притисак од стране потенцијалних конкурената на постојеће операторе на тржишту и тиме подиже општи ниво конкуренције на тржишту.

Географска димензија релевантног тржишта је област у којој су заинтересовани привредни субјекти укључени у понуду и потражњу релевантних производа и услуга, у којој су услови конкурентности слични или довољно хомогени, а која се може препознати као различита од суседних области где су преовлађујући услови конкурентности знатно различити.

3.1 Карактеристике тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи

Терминација националних позива представља услугу којом се омогућава терминација позива из једне у другу националну мрежу, при чему оператор из чије мреже је инициран позив плаћа уговорену цену терминације оператору у чијој мрежи позив терминира.

У регистру издатих дозвола телекомуникационим операторима, који води Агенција, постоји 13 (тринаест) оператора који су регистровани за пружање јавне говорне услуге:

- Предузеће за телекомуникације **Телеком Србија а.д.** са седиштем у Таковска 2, Београд (у даљем тексту: Телеком Србија),
- **Orion telekom д.о.о.** (претходни назив Media Works), са седиштем у Гандијева 76а, Нови Београд (у даљем тексту: Orion telekom),
- **Telenor д.о.о.**, са седиштем у Омладинских бригада 90, Нови Београд (у даљем тексту Telenor),
- **Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže д.о.о.**, са седиштем у Булевар Зорана Ђинђића 8а, Нови Београд,
- **Beogrid д.о.о.**, са седиштем у Нехруова 82а, Београд,
- **Knight Development Support**, са седиштем у Булевар Ослобођења 26, Нови Сад,
- **JET TV**, Краљице Марије 1, Шабац,
- **IKOM д.о.о.**, Цона Кенедија 10д, Београд
- **Invest Inženjering д.о.о.**, Пут Шајкашког одреда 5а, Нови Сад,
- **KOPERNIKUS TECHNOLOGY д.о.о. (регистрован у 2014. години)**, Јурија Гагарина 206, Нови Београд,
- **SAT-ТРАКТ д.о.о. (регистрован у 2014. години)**, Маршала Тита 111, Бачка Топола,
- **Beotelnet-ISP (регистрован у 2014. години)**, Булевар Војводе Мишића 37, Београд,
- **Radijus vector д.о.о. (регистрован у 2014. години)**, Милентија Поповића 9, Нови Београд,
- **Telemark Systems (регистрован у 2014. години)**, Синђелићева бб, Чачак.

Корисницима на тржишту електронских комуникација у Републици Србији тренутно јавну говорну услугу пружају оператори Телеком Србија, Orion telekom, Telenor и Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, а остали оператори се припремају за улазак. Из тог разлога услугу терминације позива ка корисницима својих мрежа пружају управо ови оператори.

Телеком Србија је највећи оператор који има сопствену телекомуникациону мрежу и комплетну телекомуникациону инфраструктуру.

Архитектура мреже оператора Телеком Србија, у делу предвиђеном за интерконекцију - међуповезивање са другим операторима, састоји се од две међународне, једне међународне/транзитне централе, шест транзитних и 52 локалне централе.

Услови интерконекције Телекома Србија са другим операторима дефинисани су кроз Стандардну понуду за међуповезивање са јавном фиксном комуникационом мрежом „Телеком Србија“ а.д.)у даљем тексту: Стандардна понуда за међуповезивање Телеком Србија) и телекомуникационих мрежа других оператора који поседују дозволу за пружање услуга јавне фиксне и/или јавне мобилне телекомуникационе мреже.

Сагласно законским обавезама, оператор Телеком Србија је учинио јавно доступном своју Стандардну понуду за међуповезивање Телеком Србија. Стандардном понудом за међуповезивање из 2012. године и накнадним решењима Агенције одређене су цене за терминирање саобраћаја у фиксну мрежу Телекома Србија. Телеком Србија наплаћује различите накнаде, у зависности од остварене архитектуре интерконекције (локално

терминирање, једноструки и двоструки транзит за различите саобраћајне случајеве) између Телекома Србија и осталих оператора (Табела 1).

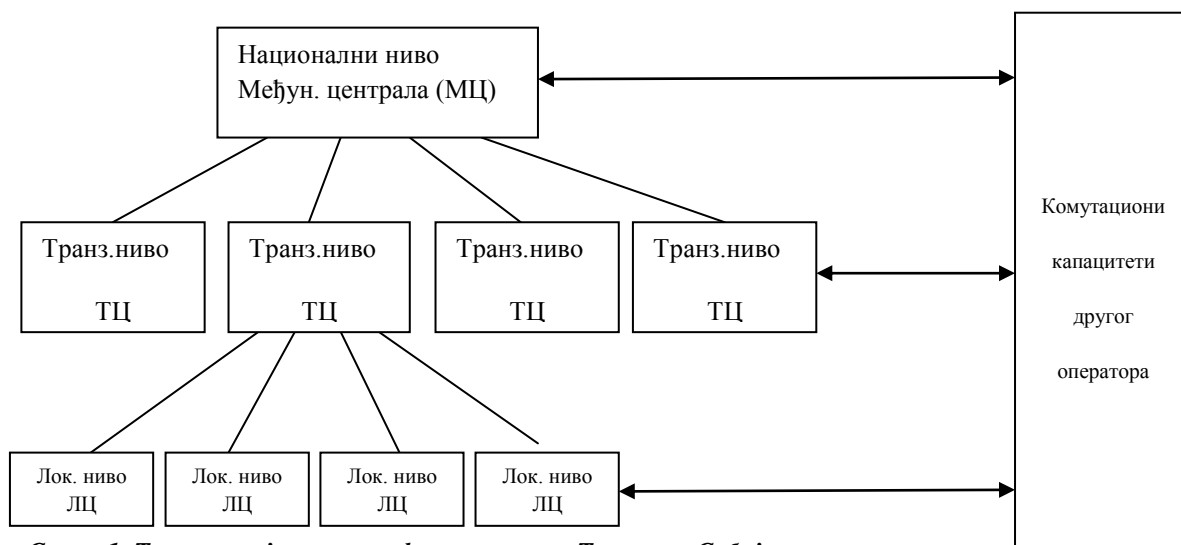
Табела 1. Цене терминације позива према актуелној Стандардној понуди Телеком Србија и Orion telekom

Врста услуге	Цена терминације (динара по минути)
Терминација позива на нивоу локалног подручја	0,63
Терминација позива на нивоу транзитног подручја (<i>single transit</i>)	0,89
Терминација позива на националном нивоу (<i>double transit</i>)	1,11

Телеком Србија и Orion telekom омогућавају терминацију позива који су упућени од стране претплатника у мрежи другог оператора посредством тачке приступа према:

- географским кодовима нумерације фиксне телефонске мреже Телекома Србија и Orion telekom,
- службама за хитне интервенције које су повезане на мрежу Телеком Србија,
- бројевима посебних услуга (двоцифрени, троцифрени и четвороцифрени бројеви) које пружа Телеком Србија и Orion telekom,
- бројевима посебних услуга (троцифрени и четвороцифрени бројеви) које пружа трећа страна,
- бројевима некомерцијалних служби од јавног интереса (универзални бројеви на територији Републике Србије).

Терминација националних позива представља услугу којом се омогућава терминација позива из једне у другу националну мрежу, при чему оператор из чије мреже је инициран позив плаћа уговорену цену терминације оператору у чијој мрежи позив терминира. Цена терминације у фиксну мрежу Телекома Србија зависи од тачке интерконекције која може бити на транзитном или локалном нивоу (Слика 1).

Слика 1. Терминација позива у фиксну мрежу Телекома Србија на националном, транзитном и локалном нивоу

Тачка интерконекције преко које се врши терминација на националном нивоу омогућава приступ до свих корисника фиксне мреже Телекома Србија. Тачка интерконекције преко које се врши терминација на транзитном нивоу омогућава приступ до свих корисника једног транзитног подручја, а тачка интерконекције на локалном нивоу омогућава приступ до свих корисника једног локалног подручја, односно мрежне групе.

Терминација долазних међународних позива представља услугу којом се омогућава терминација позива упућених из мрежа међународних оператора у неку националну мрежу, при чему међународни оператор из чије мреже је инициран позив плаћа уговорену цену терминације оператору у чијој мрежи позив терминира. Међународни оператори могу да терминирају позиве у фиксну мрежу Телекома Србије само на националном нивоу.

Транзит националних позива представља услугу којом се омогућава транзитирање позива из једне у другу националну мрежу, преко трећег оператора, при чему оператор из чије мреже је инициран позив плаћа уговорену цену транзитирања позива оператору преко којег се позив транзитира, а оператор који транзитира позив плаћа уговорену цену терминације оператору у чијој мрежи позив терминира.

Транзит међународних позива представља услугу којом се омогућава транзитирање позива упућених из мрежа међународних оператора ка некој националној мрежи, преко другог домаћег оператора или транзитирање позива упућених из мрежа других домаћих оператора ка корисницима међународних оператора.

Телеком Србија је ималац Лиценце за јавну фиксну бежичну телекомуникациону мрежу (FWA) у фреквенцијском опсегу 411,875-418,125/421,875-428,125 MHz и говорне услуге, пренос пакета података и истовремен пренос говора и података - мрежа CDMA. Мрежа CDMA Телекома Србија нема интерконекцијских тачака са мрежама других оператора, већ све услуге интерконекције обезбеђује преко фиксне мреже Телекома Србија.

Orion telekom је ималац Лиценце за јавну фиксну бежичну телекомуникациону мрежу (FWA) у фреквенцијском опсегу 411,875-418,125/421,875-428,125 MHz и говорне услуге, пренос пакета података и истовремен пренос говора и података.

Изграђеност мреже овог оператора на дан 31.12.2013. године је таква да своје услуге интерконекције може да понуди у Београду, Нишу и Новом Саду.

Мрежа Orion telekom је у потпуности пакетског типа, архитектура мреже је реализована преко софтвера, а сигнализација у мрежи је SIP (RFC3261).

Интерконекција са другим оператерима у технологији TDM (*Time-division multiplexing*) је остварена преко медија гејтвеја (*Media Gateway - MGW*) у Београду, Нишу и Новом Саду и сигналног гејтвеја (*Signalling Gateway - SGW*) у Београду.

На основу расположивих података који се односе на тачке интерконекције, може се рећи да се топологија мреже оператора Телеком Србија и осталих оператора битно разликују, тако да се и начин терминације позива (локална терминација, једноструки и двоструки транзит) и цена терминације, са становишта понуде, битно разликују. Док Телеком Србија својом топологијом мреже може да понуди локалну терминацију за све географске кодове, Orion telekom и остали оператори то не могу, па се због тога мора водити рачуна о томе на ком нивоу ће се ове мреже међусобно повезивати. Иако Телеком Србија са правом може да тражи повезивање на локалном нивоу на местима где за то има услове, Orion telekom-у и осталим операторима не може да се наметне обавеза да прате топологију мреже Телекома Србија, која је технолошки другачија, тако да се у овом међуповезивању морају наћи компромисна решења која би све оператере довела у равноправан положај. С обзиром на чињеницу да Orion telekom за скоро 5 (пет) година рада није успео да прошири мрежу за интерконекцију ни приближно мрежи какву поседује Телеком Србија, **оптимално решење је да се за терминацију позива у мрежу Orion telekom и мреже свих других оператора фиксне телефоније који немају интерконекцијске тачке у свим мрежним групама где се налазе њихови корисници, примени јединствена цена терминације (без хијерархијских нивоа), која се иначе у Европи примењује кад су у питању мреже нове генерације. Агенција се већ бавила увођењем и прорачуном јединствене цене терминације у случају терминације позива ка корисницима универзалног сервиса преко CLL, а све у складу са основним начелом којим се руководила Агенција – симетричне цене терминације за све оператере. У овом случају јединствена цена терминације се рачуна на основу пропорције терминирајућег саобраћаја по ценама које се примењују за услуге термирања саобраћаја у СП за међуповезивање Телеком Србија.**

Мреже свих оператора наведених у претходном делу анализе (осим мрежа оператора Телеком Србија) представљају мреже нове генерације (IP мреже) које су изразито централизованог типа и с тим у вези посматрају се на посебан начин по питању начина термирања саобраћаја. Овакве мреже углавном имају 1 до 4 приступна чвора за потребе интерконекције и код оваквих мрежа углавном се примењује јединствена цена терминације, а не као у TDM мрежама где се примењује више начина терминације (локална терминација, једноструки и двоструки транзит) који одражавају хијерархијску структуру мреже и могућност интерконекције у свакој мрежној групи.

Принцип утврђивања јединствене цене терминације за алтернативне оператере (који поседују мреже нове генерације) утврђује се на неколико начина. Према подацима из *Cullen International Cross-contry analysis* регулација цена терминације у фиксне мреже алтернативних оператора у европским државама одређује се на следеће начине:

1. Потпуна симетрија са *incumbent* оператором, у зависности од топологије мреже: са више цена по нивоима терминације – локална терминација, једноструки и двоструки транзит (кад је у питању традиционална мрежа каква је и фиксна мрежа Телеком Србија) или као јединствена цена (кад су у питању NGN мреже),
2. Јединствена цена која је једнака цени локалне терминације код *incumbent* оператора (у нашем случају Телеком Србија),
3. Јединствена цена која је једнака цени једноструког или двоструког транзита код *incumbent* оператора,
4. Максимално дозвољена асиметрија изражена неким процентом при чему је цена терминације код алтернативног оператора увећана за одређени проценат у односу на одговарајућу цену терминације код *incumbent* оператора,
5. Одложени реципроцитет при чему се цена терминације код алтернативног оператора формира на нивоу цене *incumbent* оператора која је важила у ранијем периоду када је била већа него тренутна,
6. Није дефинисан начин утврђивања цене терминације код алтернативних оператора.

Увидом у *Cullen International Cross-contry analysis* за Централну и Источну Европу (Децембар 2012) и *Cullen International Cross-contry analysis* за Западну Европу (Децембар 2012) који обухватају анализу цена терминације у фиксну телекомуникациону мрежу у државама наведеним у табели 2. дошло се до података о начину утврђивања цена терминације код алтернативних оператора.

Табела 2. – Начин регулације цене терминације код алтернативних фиксних оператора

Начин регулације цене	Државе Централне и Источне Европе	Државе Западне Европе
1	3 државе - Бугарска, Литванија, Словачка	7 држава – Белгија, Немачка, Италија, Луксембург, Холандија, Норвешка, Шпанија
2	1 држава - Летонија	1 држава – Француска,
3	6 држава – Кипар, Естонија, Македонија, Малта, Румунија, Словенија	1 држава - Аустрија
4	4 државе – Хрватска, Мађарска, Пољска, Турска	2 државе – Пољска, Естонија
5	0	2 државе – Грчка, Ирска
6	1 држава - Чешка	4 државе – Швајцарска, Велика Британија, Финска и Данска

На тржишту терминације позива у Републици Србији препознати су и имаоци одобрења (односно, од усвајања Закона, имаоци овлашћења) за пружање услуга преноса говора коришћењем Интернета - оператори који пружају услуге VoIP-а, који, осим што пружају услугу одлазних међународних позива, пружају и услугу терминације односно транзитирања међународног долазног саобраћаја према операторима фиксне и мобилне мреже у Републици Србији. Телеком Србија је објавио понуду намењену имаоцима одобрења за пружање услуга преноса говора коришћењем Интернета која се односи на повезивање на јавну фиксну телекомуникациону мрежу Телекома Србија. По овој понуди, оператори који пружају услуге VoIP-а су дужни да за терминацију међународног саобраћаја у фиксну мрежу Телеком Србија плате вишеструко већу цену по минути саобраћаја који терминирају. Наведена цена се битно разликује од цене терминације националних позива у мрежу Телеком Србија, а Телеком Србија ово оправдава чињеницом да цену терминације међународних позива у своју мрежу уговара са страним операторима на комерцијалној основи.

На основу искуства држава ЕУ, упоредо са процесом ребаланса тарифа, на тржишту терминације позива доћи ће до изједначавања цена терминације, независно од мреже из које позив потиче и без обзира на то да ли се ради о терминацији националног или међународног саобраћаја, односно цена терминације у једној тачки интерконеције ће бити трошковно заснована без обзира одакле саобраћај оригинира.

3.2. Супституција на страни тражње – малопродајни ниво

Анализа супституције на страни тражње треба да покаже да ли ће корисник једне услуге прећи на другу сличну услугу код истог оператора као одговор на релативно повећање цене услуге коју користи или ће прећи на исту или сличну услугу код другог оператора који није повећао цене. На тај начин корисници ће утицати на оператора да врати цене на претходни ниво да не би изгубио кориснике, односно део тржишног учешћа.

Уговори о интерконецији које оператори међусобно закључују на veleпродајном нивоу имају за циљ да омогуће да њихови крајњи корисници обављају несметану комуникацију са другим крајњим корисницима, без обзира на то чији су претплатници. На основу овога произилази да из тражње на малопродајном нивоу проистиче тражња на veleпродајном нивоу. Стога, пре анализирања супституције на veleпродајном нивоу треба сагледати супституцију на малопродајном нивоу.

Анализа супституције на страни тражње на малопродајном нивоу треба да покаже да ли су корисници у могућности да пређу на алтернативне услуге код истог или другог оператора у ситуацијама када се повећава цена позива према фиксној мрежи. При томе

треба имати у виду да цена позива коју крајњи корисници плаћају на малопродајном тржишту, као свој саставни део садржи и цену терминације позива коју њихови оператори морају да плате оператору корисника кога позивају. Оба оператора фиксне телефоније нуде услугу терминације позива у мрежу, по цени која је утврђена уговором.

Специфичност услуге терминације позива је у томе што цену терминације једног оператора плаћају крајњи корисници другог оператора, преко малопродајне цене позива према другим мрежама. Стога, ако један оператор повећава цену терминације, он тиме неће утицати на повећање трошкова својих корисника, већ на цену позива крајњег корисника другог оператора.

3.2.1. Понашање стране која упућује позив и коришћење алтернативних услуга

С обзиром на то да страна која упућује позив сноси све трошкове позива, могућност преласка на алтернативне услуге проучава се са аспекта ове групе корисника. Циљ је да се сагледа могуће понашање корисника који упућује позив, у случају евентуалног повећања цене терминације позива на veleпродајном нивоу.

Цена за коју је заинтересован крајњи корисник јесте малопродајна цена коју плаћа свом оператору. Вероватно већина корисника и није свесна да цена позива коју плаћају садржи и цену терминације. Ако дође до наглог пораста цене терминације која приморава њиховог оператора да повиси цене позива на малопродајном нивоу, тада се, свакако, може очекивати прелазак крајњих корисника на исте услуге другог оператора који нуди ниже цене или на алтернативне услуге истог или другог оператора, уколико оне постоје.

Уколико дође до повећања цена терминације, односно, последично, до повећања малопродајне цене позива, поставља се питање да ли ће крајњи корисници прећи на алтернативне услуге.

Као потенцијални супститут, Агенција разматра следећу алтернативну услугу - позиви упућени на бројеве у мобилним мрежама. Уместо да упути позив ка бројевима фиксне мреже, крајњи корисник би могао да упути позив ка бројевима мобилне мреже.

У посматраном периоду, цена терминације позива у мобилну мрежу је виша од цене терминације позива у фиксну мрежу. Са становишта претплатника мобилне телефоније, сви пакети садрже исту цену позива ка другим мобилним мрежама и ка фиксној мрежи, па овим корисницима позив ка мобилном броју неког корисника не представља алтернативу којом ће моћи себи да омогуће јефтинију услугу. Треба напоменути да оваква јединствена цена позива ка другим мрежама није последица исте цене терминације у фиксну и мобилну мрежу, већ је последица ценовне политике мобилних оператора, тако да би, чак и у случају да се цена терминације позива у фиксну мрежу повећала или смањила, малопродајна цена услуге позива ка кориснику

фиксне мреже вероватно остала иста, јер ни до сада различита цена терминације позива није утицала на формирање цене позива на малопродајном нивоу. Са становишта претплатника фиксне телефоније, позиви ка корисницима друге фиксне мреже су вишеструко јефтинији од цене позива ка корисницима мобилне мреже, тако да овим корисницима позив ка мобилном броју неког корисника не представља алтернативу којом ће моћи себи да омогуће јефтинију услугу или услугу која ће имати приближно исту цену. Ову констатацију потврђују и подаци о односу позива упућеним ка мобилним мрежама у односу на фиксне мреже који су остварени од стране корисника фиксне телефоније. Према расположивим подацима, добијеним од оператора за 2011, 2012 и 2013. годину, преко 85% позива корисника сва три активна оператора заврши према фиксним мрежама.

На основу горе наведеног, Агенција констатује да позиви упућени ка мобилним мрежама не могу да се сматрају супститутима позивима ка фиксним мрежама.

На основу претходне анализе, следи да тражња за услугама терминације позива на велепродајном нивоу проистиче из тражње за услугама позива у одређеној фиксној мрежи и тражње за услугама за сопствене потребе, односно тражње за услугама позива на број у одређеној фиксној мрежи када је позив започео у истој мрежи.

3.3. Супституција на страни тражње – велепродајни ниво

Супституцијом на страни тражње на велепродајном нивоу утврђују се заменљиви производи или асортиман производа на које би потрошачи могли лако да пређу у случају повећања цена. При утврђивању постојања заменљивости на страни тражње користе се елементи везани за претходно понашање оператора.

Уговор о интерконекцији између два оператора, у условима постојања конкуренције на тржишту, потписује се на захтев једне од страна, а уз пристанак друге стране. Како на тржишту фиксне телефоније постоји више оператора, јасно је да, теоретски, корисници једног оператора могу да остваре везу са корисницима другог оператора преко уговорене интерконекције са трећим оператором. Међутим, то би створило битне додатне трошкове оператору који пружа услугу (због трошкова транзитирања позива преко трећег оператора), тако да се може закључити да је на тржишту терминације позива у фиксну мрежу супституција на страни тражње ограничена, односно да не постоји.

На основу напред наведеног следи да супституција на страни тражње на велепродајном нивоу не постоји и да је мрежу сваког оператора потребно посматрати као посебно релевантно тржиште.

3.4. Супституција на страни понуде – малопродајни ниво

Супституција на страни понуде показује да ли ће у случају да један оператор повиси цену одређене услуге други оператори који нису пружали ту услугу моћи да одмах или у кратком року понуде услугу, без значајних додатних трошкова.

На малопродајном нивоу, анализа ове супституције треба да покаже да ли у случају да одређени оператор повиси цену позива ка броју у мобилној мрежи, други оператор може преко своје мреже да обезбеди позивање истог броја.

С обзиром на то да позвани корисник преко свог броја може да прима позиве искључиво преко мреже једног (свог) оператора и да остали оператори немају техничку могућност да пруже исту услугу за корисника друге мреже који је позван, сматра се да супституција на страни понуде на малопродајном нивоу не постоји.

3.5. Супституција на страни понуде – veleпродајни ниво

Супституција на страни понуде на veleпродајном нивоу показује да ли би, у случају да један оператор повиси цену терминације, други оператори могли да понуде терминацију до корисника другог оператора, уз коришћење својих постојећих капацитета, без већих додатних трошкова и у кратком року.

Као што је истакнуто код анализе супституције на страни понуде на малопродајном нивоу, с обзиром на то да оператори немају техничку могућност да омогуће терминацију у мрежу другог оператора, односно да терминирају позив директно до корисника другог оператора, сматра се да не постоји супституција на страни понуде на veleпродајном нивоу.

Позив може да се терминира само у мрежи оператора чији је корисник позван и други оператор нема техничку могућност да понуди терминацију позива у своју мрежу а да истовремено позив прими корисник неке друге мреже, што упућује на закључак да супституција на страни понуде на veleпродајном нивоу не постоји.

3.6. Потенцијална конкуренција

Потенцијална конкуренција подразумева операторе са техничким и финансијским капацитетима који им омогућавају да поднесу додатне трошкове који се јављају приликом уласка на релевантно тржиште. Сама терминација позива у одређену мрежу одвија се у условима непостојања конкуренције, јер до корисника те мреже се може доћи само уз пристанак оператора који задржава ексклузивно право на дефинисање услова за приступ својим корисницима, изузев у случају оператора са ЗТС којем Агенција може да регулише, односно одреди цену терминације.

Може се закључити да на тржишту терминације позива у фиксну мрежу не постоји потенцијална конкуренција.

3.7. Географска димензија релевантног тржишта

Релевантно географско тржиште обухвата област у којој су заинтересовани привредни субјекти укључени у понуду и потражњу релевантних производа и услуга, у којој су услови конкурентности слични или довољно хомогени, и која се може препознати као различита од суседних области у којима су преовлађујући услови конкурентности знатно различити.

У сектору електронских комуникација географска област релевантног тржишта се традиционално утврђује на основу два главна критеријума:

- (a) Области коју покрива мрежа, и
- (b) Постојања правних или других регулаторних инструмената.

На основу ова два главна критеријума, географска тржишта могу се сматрати: локалним, регионалним, националним или тржиштима која покривају територије две или више земаља.

Дефинисање географске покривености тржишта терминације позива зависи од типа услуге и техничко-технолошких услова за реализацију поједине услуге, и то:

- Услуге терминације националних позива у фиксну мрежу се пружају на локалном и националном нивоу на целој територији Републике Србије. Терминација на локалном нивоу подразумева интерконекију на нивоу локалне централе и омогућава доступност једног географског кода или дела корисника једног географског кода, а терминација на националном нивоу подразумева терминацију на нивоу транзитне/локалне централе и омогућава доступност групе или свих националних географских кодова.
- Услуге терминације/транзитирања долазних међународних позива се остварују већим делом на нивоу међународних централа Телекома Србија, а онда се интерконекијом са домаћим операторима омогућава повезивање са свим корисницима на целој територији Републике Србије. Од децембра 2008. године пружаоци услуга VoIP-а су у могућности да обављају транзит међународних позива и исте терминирају у мреже других оператора. Овом услугом интерконекије омогућава се доступност свих корисника фиксне и мобилне мреже на целој територији Републике Србије.
- Услуге транзита националних позива остварују се на нивоу транзитних централа фиксне мреже, а технички постоји могућност да се међуоператорски транзит обавља и преко капацитета мобилне мреже, тако што би се централа једне мобилне мреже искористила за транзитирање позива упућених између корисника других мрежа. Овом услугом интерконекије омогућава се

доступност свих корисника фиксне и мобилне мреже преко посредног оператора на целој територији Републике Србије.

Закључак је да велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи припада јединственом тржишту Републике Србије.

3.8. Закључак о релевантном тржишту

Имајући у виду претходну анализу, Агенција је дефинисала следећа релевантна тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи:

- Тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи оператора **Телеком Србија** (фиксна мрежа, укључујући капацитете фиксне мреже CDMA) независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи оператора **Orion telekom** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи оператора **Telenor** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže telekom** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Beogrid** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Knight Development Support** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **JET TV** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **IKOM** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Invest Inženjering** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **KOPERNIKUS TECHNOLOGY D.O.O.** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **SAT-TRAKT D.O.O.** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Beotelnet-ISP** независно од националне мреже из које позив потиче;

- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Radijus vector d.o.o.** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Telemark systems** независно од националне мреже из које позив потиче;

Саставним делом идентификованих тржишта се сматрају услуге интерконеције које се нуде на приступној тачки оператора на којој оператор преноси позиве других оператора, као и позиве упућене из сопствене мреже а усмерене према према негеографским бројевима.

Агенција одређује да наведена релевантна тржишта, у географској димензији, припадају националној територији Републике Србије.

4. АНАЛИЗА РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА

Циљ анализе релевантног тржишта је да се сагледа тржиште и да се утврди да ли постоје фактори који би спречили или нарушили конкуренцију, односно да ли постоје оператори са ЗТС.

Стога, након дефинисања релевантног тржишта и утврђивања његове производне и географске димензије, неопходно је испитати однос снага постојећих оператора како би се утврдило да ли неки оператор испуњава услове да буде проглашен за оператора са ЗТС . Према одредбама члана 61. Закона, оператор има значајну тржишну снагу на релевантном тржишту, ако сам или заједно са другим операторима има доминантан положај, односно положај који му омогућава да се у значајној мери понаша независно од конкурената, својих претплатника и, коначно, потрошача.

За испитивање односа снага на тржишту користиће се критеријуми за оцену значајне тржишне снаге, препоручени од стране Европске комисије, а који су предвиђени одредбама члана 61. Закона. Одредбама члана 61. Закона предвиђени су критеријуми за утврђивање како појединачне, тако и заједничке тржишне снаге. Пошто нема доказа да су у посматраном периоду испуњени критеријуми за постојање заједничке тржишне снаге на овом тржишту, у наставку се разматрају само критеријуми за утврђивање појединачне тржишне снаге.

4.1. Критеријуми за утврђивање појединачне значајне тржишне снаге

Списак критеријума који се могу узети у обзир код разматрања појединачне значајне тржишне снаге, у складу са чланом 61. Закона, дат је у уводном делу у тачки 2.2. Избор критеријума зависи од карактеристика релевантног тржишта које се анализира.

За потребе анализе постојања значајне тржишне снаге на тржишту терминације позива у јавној фиксном телефонској мрежи, као најзначајнији се истичу и анализирају следећи критеријуми:

1. Величина оператора и конкурената и тржишно учешће;
2. Контрола над инфраструктуром чији обим не може лако да се реплицира;
3. Технолошке предности;
4. Недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца;
5. Економија обима;
6. Недостатак потенцијалне конкуренције.

4.1.1. Величина оператора и конкурената и тржишно учешће

Тржишно учешће представља проценат са којим привредни субјект учествује у продаји одређеног производа или услуге на посматраном тржишту у одређеном временском раздобљу и представља индикатор снаге на посматраном тржишту.

У Смерницама Европске комисије, тржишно учешће није само по себи довољно да би се утврдило постојање значајне тржишне снаге на посматраном тржишту. Ипак, мало је вероватно да ће оператор који нема значајно тржишно учешће на том тржишту имати значајну тржишну снагу. У Смерницама Европске комисије сматра се да оператор чије тржишно учешће није веће од 25% вероватно неће имати значајну тржишну снагу на релевантном тржишту. Насупрот томе, тржишно учешће које је веће од 50% је само по себи довољан доказ да оператор има значајну тржишну снагу, осим у изузетним случајевима.

Оператор са високим тржишним учешћем може се сматрати оператором са значајном тржишном снагом уколико је његово тржишно учешће стабилно током одређеног временског периода. Уколико се тржишно учешће оператора са значајном тржишном снагом постепено смањује, то може да значи да тржиште постаје конкурентније, али да и даље постоји оператор са ЗТС.

Специфичност тржишта терминације позива се огледа у томе што за позив упућен крајњем кориснику не постоји алтернатива осим да позив заврши у мрежи оператора чији је корисник претплатник. **Из тога следи да сваки оператор има 100% тржишно учешће у својој мрежи, односно на релевантном тржишту.**

Телеком Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark Systems и Radijus vector d.o.o. имају 100% учешће на тржишту терминације позива у сопствену фиксну мрежу.

4.1.2. Контрола над инфраструктуром чији се обим не може лако реплицирати

Контрола над инфраструктуром чији обим не може лако да се реплицира се односи на ситуацију када постоји један оператор (најчешће је то државни оператор) који контролише или има у власништву велику мрежу, чија се изградња не исплати ниједном конкуренту, односно не може лако да се дуплицира. То може да представља озбиљну баријеру за улазак на тржиште.

Телеком Србија располаже комплетном инфраструктуром за пружање услуга фиксне телефоније, а то значи да поседује:

- Мрежу за приступ од око 3 милиона прикључака;
- Комутационе системе на локалном и регионалном нивоу;
- Системе преноса повезане оптичком везом и радио везом;
- Мрежу оптичких каблова на транзитном, локалном и претплатничком нивоу;
- Канализацију у којој је положена претходно наведена кабловска инфраструктура.

Телекомуникациона инфраструктура која може да буде предмет интерконекије, а коју је тешко дуплицирати је, пре свега, канализација и кабловска инфраструктура. Ова инфраструктура је у највећем делу у власништву Телекома Србија. Врло мало кабловске и канализационе инфраструктуре је у власништву кабловских оператора.

Из горе наведених разлога разликоваће се обавезе које ће се наметнути операторима који пружају услуге на овом тржишту, а које се односе на приступ инфраструктури која може бити предмет интерконекије.

4.1.3. Технолошке предности

Услуге терминације позива које оператори пружају обезбеђују се преко комутационих система на локалном и регионалном нивоу, који су повезани системима преноса, мрежом оптичких каблова и канализационом инфраструктуром. Услуге терминације локалних, националних и међународних позива се врше преко међусобно повезаних дигиталних комутационих система. Комутациони системи су међусобно повезани системима преноса PDH (*Plesiosynchronous Digital Hierarchy*) и SDH (*Synchronous Digital Hierarchy*).

На тржишту интерконекије, односно терминације позива, нема изразите технолошке предности или супериорности ниједног оператора.

Од 2011. године појављује се све више захтева да се интерконекија врши на нивоу IP, а са тим захтевом треба да се усагласи и Стандардна понуда за међуповезивање Телекома Србија. Интерконекија на нивоу IP би донела и пад трошкова интерконекије и отклонила баријеру за улазак нових оператора на тржиште фиксне телефоније.

4.1.4. Недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца

Према одредби члана 53. Закона оператори су обавезни да преговарају о захтевима за међусобно повезивање, а самим тим и о цени терминације саобраћаја у фиксну мрежу. Ако оператори електронских комуникација не постигну договор у вези са међуповезивањем, односно приступом, у року од 60 дана од дана почетка преговора, и када је то неопходно ради заштите интереса крајњих корисника или обезбеђивања интероперабилности електронских комуникационих мрежа и услуга, Агенција на захтев заинтересоване стране или по службеној дужности, доноси одговарајуће решење. Овим решењем се утврђује међуповезивање, односно приступ, укључујући

техничке и комерцијалне услове. Приликом доношења решења, потребно је водити рачуна о:

- интересу корисника услуга;
- пружању широког спектра услуга корисницима;
- доступности технички и тржишно остваривих решења за тражено међусобно повезивање;
- потребе одржавања целовитости јавне телекомуникационе мреже;
- интероперабилности услуга, итд.

Оператор може да ограничи приступ својој мрежи и међусобном повезивању само у случају да је угрожена сигурност рада телекомуникационе мреже, као и заштите података. Иако не постоје административне баријере на тржишту интерконекције, **може се закључити да купац има ограничену преговарачку моћ по питању уговарања цене терминације саобраћаја у друге мреже, јер услови потпуно зависе од оператора те мреже. Само уколико је оператор проглашен за оператора са ЗТС, ова зависност се умањује.**

Постојање купца са јаком преговарачком позицијом, који значајно могу да утичу на конкуренцију, ограничава могућност оператора да се понаша независно од потрошача. Та моћ се најчешће огледа у значајном уделу купца у укупним приходима оператора, који је при томе добро информисан о могућностима преласка код другог оператора, уз минималне трошкове или чак могућност производње релевантног производа или услуге у сопственој режији.

На велепродајном тржишту терминације позива, у улози купца налазе се оператори. Оператори који чине значајан део прихода другог оператора имаће већу преговарачку моћ у односу на операторе који у мањем проценту учествују у приходима тог истог оператора.

У периоду 2011-2013. година, Телеком Србија, као највећи фиксни оператор, имао је тржишно учешће од преко 99% у укупном броју терминираних позива.

Закључак је да Телеком Србија има јаку преговарачку позицију на тржишту терминације позива у фиксну мрежу.

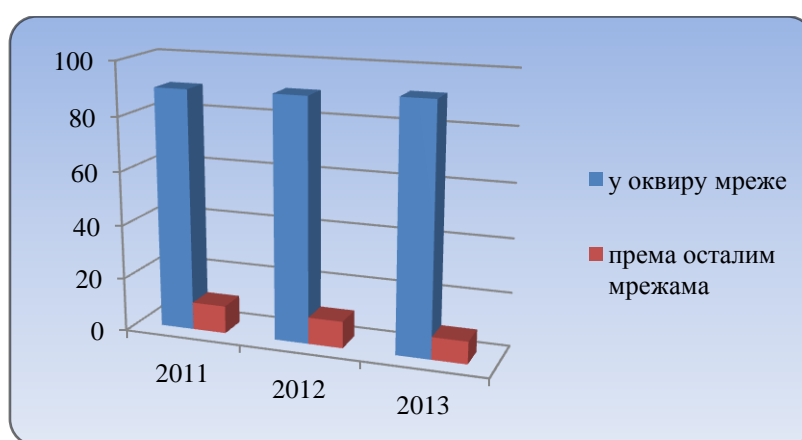
4.1.5. Економија обима

Економија обима настаје када са повећањем обима пружања услуга долази до смањења просечних трошкова.

Пружање услуга терминације позива подразумева коришћење мреже, чија изградња представља значајну, али неопходну инвестицију за оператора, као и огроман фиксни трошак на почетку пословања. У интересу оператора је да повећава обим пружених услуга и да на тај начин смањи фиксне трошкове по јединици, што би довело и до смањења просечних трошкова.

Оператор који има већи број корисника и веће учешће у броју терминираних минута и код кога већи део одлазних позива заврши у сопственој мрежи, има могућност да смањи јединичне трошкове за услугу терминације позива.

Имајући у виду претходно наведено, за потребе анализе, а у циљу утврђивања тога да ли оператори остварују економију обима, сагледаћемо кретање одлазних минута унутар и изван мреже сваког фиксног оператора. Уколико већи број минута заврши у оквиру сопствене мреже, јединични трошак услуге за сопствене потребе је мањи. Овакав однос саобраћаја доноси додатну уштеду у трошковима по основу мањег број минута који завршава у мрежама осталих оператора, односно цене која у том случају мора да се плати осталим операторима.

Слика 2. Однос одлазних позива у оквиру и изван мреже Телекома Србије (фиксна мрежа, укључујући саобраћај корисника CDMA мреже) – у %

У посматраном периоду, код оператора Телеком Србија обим саобраћаја унутар мреже већи је од саобраћаја према осталим мрежама.

У периоду 2011-2013. година, према подацима које се оператори доставили, највећи део одлазног саобраћаја корисника оператора Orion telekom, Telenor и Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže је упућен према корисницима других оператора.

Посматрајући елементе који чине трошкове интерконекције (закуп интерконекционог вода, терминационе таксе, трошкови опреме и одржавање исте), намеће се закључак да би цена терминације са проширењем обима саобраћаја требало да пада.

На основу наведеног, закључујемо да Телеком Србија испуњава услове за остваривање економије обима, а Orion telekom, Telenor и Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže у посматраном периоду нису имали могућности да остваре економију обима.

4.1.6. Недостатак потенцијалне конкуренције

Сама терминација позива у одређену мрежу одвија се у условима непостојања конкуренције, јер до корисника те мреже се може доћи само уз пристанак оператора који задржава ексклузивно право на дефинисање услова за приступ својим корисницима.

Може се закључити да на тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи не постоји потенцијална конкуренција.

4.2. Закључак о процени постојања оператора са значајном тржишном снагом

На основу анализираних критеријума за утврђивање значајне тржишне снаге на veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи, Агенција закључује да су Телеком Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark Systems и Radijus vector d.o.o. оператори са ЗТС.

5. ПРЕПРЕКЕ ЗА РАЗВОЈ ТРЖИШНЕ КОНКУРЕНЦИЈЕ

У овом делу биће представљене препреке за развој тржишне конкуренције које би се, у одсуству регулације, могле појавити на посматраном тржишту. Смисао идентификовања потенцијалних препрека за развој тржишне конкуренције је стварање основе за утврђивање обавеза које би спречиле настанак ових препрека, а све у циљу заштите интереса крајњих корисника.

Препрекама за развој тржишне конкуренције сматра се такво понашање оператора са ЗТС које је усмерено на избацивање постојећих конкурената са тржишта, спречавање уласка нових конкурената на тржиште, као и свако понашање које штети интересима крајњих корисника.

При томе, код утврђивања обавеза није неопходно да се злоупотреба значајне тржишне снаге заиста догодила, већ је довољно да постоји такав положај на тржишту који указује на значајну тржишну снагу, чијом би злоупотребом могле да настану различите врсте препрека за развој тржишне конкуренције. Стога, треба размотрити препреке до којих би под одређеним околностима могло да дође, како би се одредиле обавезе које би имале превентивно дејство у спречавању истих.

5.1. Преглед основних препрека за развој тржишне конкуренције

На основу регулаторне праксе европских земаља, препознате су и издвојене основне врсте понашања оператора са ЗТС које представљају препреке за развој тржишне конкуренције. Ова понашања су објављена у документу European Regulatory Group (ERG) о примени одговарајућих обавеза (*Revised ERG Common Position on the approach to appropriate remedies in the ECNS regulatory framework, Final Version May 2006*, ERG (06) 33), при чему се ради о препрекама које се могу, али не морају појавити на сваком тржишту и у свакој ситуацији.

У поменутом документу наведено је 27 препрека које се могу сврстати у четири основне групе:

1) Механизми вертикалног преношења тржишне снаге са једног на друго тржиште

Вертикално преношење тржишне снаге може да се јави у случају када је оператор присутан и на veleprodajном и на srodном малопrodajном тржишту. На veleprodajном нивоу нуде се услуге које су основа за пружање услуга на вертикално повезаном тржишту на малопrodajном нивоу.

Постоје различити облици вертикалног преношења тржишне снаге који могу да се сврстају у три основне подгрупе:

- 1) Одбијање договора/ускраћивање приступа
- 2) Преношење тржишне снаге путем неценовних механизма, и то:
 - дискриминаторно коришћење информација или ускраћивање информација,
 - тактике одуговлачења,
 - везивање услуга,
 - неоправдани захтеви,
 - дискриминација квалитетом услуге,
 - стратешки дизајн производа,
 - неоправдано коришћење информација о конкурентима.
- 3) Преношење тржишне снаге путем ценовних механизма, и то:
 - ценовна дискриминација,
 - унакрсно субвенционисање,
 - дампинг цене.

2) Механизми хоризонталног преношења тржишне снаге са једног на друго тржиште

Хоризонтално преношење тржишне снаге јавља се у ситуацији када оператор који послује на више различитих вертикално неповезаних тржишта, а на неком од тржишта има ЗТС, у одсуству регулације, преноси своју доминацију са једног тржишта на друго. Овакав вид хоризонталног преношења се може остварити између малопродајних, велепродајних или између малопродајног и велепродајног тржишта која нису вертикално повезана.

Регулаторна пракса у земљама Европске уније препознаје два типа хоризонталног преношења значајне тржишне снаге оператора:

- a) Везивање услуга,
- b) Унакрсно субвенционисање.

3) Значајна тржишна снага на појединачном тржишту

Овај критеријум се односи на постојање одређених околности које онемогућавају или у значајној мери отежавају потенцијалној конкуренцији улазак и ширење на релевантном тржишту. Постојање нижих баријера на тржишни раст и експанзију значи постојање активније конкуренције. Са друге стране, високе баријере при уласку на тржиште, умањују потенцијал развоја одређеног тржишта.

- a) Постављање баријера за улазак на тржиште:
 - стратешки дизајн производа,
 - уговорни услови који повећавају трошкове преласка корисника,
 - ексклузивно договарање,
 - прекомерно инвестирање,
 - дампинг цене.
- b) Неконкурентско понашање везано за цене:
 - превисоке цене,
 - ценовна дискриминација.
- c) Неефикасност/Непродуктивност:
 - недовољно инвестирање,
 - превисоки трошкови/неефикасност,
 - низак ниво квалитета.

4) Завршавање (терминација) позива

Пружање услуга крајњим корисницима подразумева међуповезивање са другим операторима. Регулаторна пракса у земљама Европске уније препознаје четири препреке:

- превисоке цене,
- прећутни споразуми,
- ценовну дискриминацију,
- одбијање договора / ускраћивање интерконеције.

5.2. Препреке у развоју тржишне конкуренције на тржишту терминације позива

Имајући у виду претходни преглед, као најзначајније за тржиште терминације позива се истичу и анализирају следеће препреке у развоју тржишне конкуренције:

- 1) тактике одуговлачења,
- 2) дискриминација квалитетом услуге,
- 3) унакрсно субвенционисање,
- 4) превисоке цене,
- 5) прећутни споразуми,
- 6) ценовна дискриминација,
- 7) одбијање договора/ускраћивање интерконеције.

5.2.1. Тактике одуговлачења

Један од механизма преношења значајне тржишне снаге на неценовним основама су тактике одуговлачења (одлагања). Применом ове тактике оператор са ЗТС неће одбити пружање одређене велепродајне услуге, али ће покушати да их пружи са закашњењем у односу на сопствено малопродајно тржиште, односно повезана друштва.

У контексту терминације позива оператори могу да покушају да одложе договор и потписивање уговора са новим операторима на тржишту како би сачували своје тржишно учешће на малопродајном тржишту и тиме ставили у неравноправан положај постојеће и потенцијалне конкуренте на малопродајном тржишту јер би тиме пружање услуга било ограничено на комуникацију између сопствених корисника.

При томе, на тржишту терминације позива период примене ове тактике је временски ограничен. Наиме, у складу са одредбама члана 53. Закона, оператори су обавезни да преговарају у вези са захтевом за међусобно повезивање, а самим тим и о цени терминарања саобраћаја у фиксну мрежу. Ако оператори електронских комуникација не постигну договор у вези са међуповезивањем, односно приступом, у року од 60 дана од дана почетка преговора, и када је то неопходно ради заштите интереса крајњих корисника или обезбеђивања интероперабилности електронских комуникационих мрежа и услуга, Агенција, на захтев заинтересоване стране или по службеној дужности, доноси решење којим се утврђује међуповезивање, односно приступ, укључујући техничке и комерцијалне услове.

5.2.2. Дискриминација квалитетом услуге

Постојећи оператори могу дискриминисати операторе тако што ће нудити нижи квалитет услуге интерконекције у односу на коришћење услуге за сопствене потребе. Исто тако може се јавити дискриминација у погледу брзине отклањања проблема у мрежи. Последице наведеног би трпели крајњи корисници новог оператора.

5.2.3. Унакрсно субвенционисање

Унакрсно субвенционисање, као механизам вертикалног преношења тржишне снаге, јавља се у ситуацији када оператор, у одсуству регулације, формира цену услуге изнад трошкова на оном тржишту где се испољава његова значајна тржишна снага, како би услугу на другим тржиштима понудио по цени која је формирана испод нивоа трошкова.

Оператори са ЗТС на релевантном тржишту би могли да понуде услугу по цени која је изнад нивоа трошкова, док би на малопродајном тржишту нудили цене испод

трошкова. На овај начин се остварује ситуација препозната као ценовно стезање маргине профита (*price squeeze*) где се од стране оператора са значајном тржишном снагом директно увећавају трошкови потенцијалних конкурената и њихове цене чине неконкурентним или мање конкурентним у односу на малопродајне цене сопствених услуга. Овакво поступање би довело до нарушавања ефикасне конкуренције, као и до истискивања других оператора са тржишта.

5.2.4. Превисоке цене

Уколико оператори имају склопљен уговор о интерконекцији, као проблем који потенцијално угрожава конкуренцију на тржишту, може се јавити превисока цена терминације.

Како је утврђено да на тржишту терминације не постоји супституција позиву упућеном на број у тачно одређеној мрежи, и с обзиром да сваки оператор има 100% тржишно учешће у својој мрежи, сваки оператор има могућност да поставља цену на високом нивоу. Уз високе цене терминације доћи ће до повећања сопствених прихода, са једне стране, и повећање трошкови других оператора, са друге стране, које се може одразити и на малопродајне цене позива њихових корисника.

5.2.5. Прећутни споразуми

Прећутни споразуми су договори између оператора различитих облика. Углавном се јављају у виду одређивања реципрочних цена терминације позива између свих или одређених оператора. Најчешће се јављају између оператора са сличним тржишним учешћем, са симетричним саобраћајем између мрежа.

Оператори се могу договорити да цене терминације и цене позива на малопродајном нивоу буду високе. Исто тако, оператори се могу договорити да цене терминације буду високе, а да цене на малопродајном нивоу буду ниске чиме би ставили у неравноправан положај операције које нису у договору. Оператори код оваквих договора наплаћују исту цену терминације невезано за договор чиме је искључена дискриминација на ценовној основи.

Међутим, прећутни договор може бити праћен и ценовном дискриминацијом. Оператори који су формирали прећутни споразум могу одредити ниже међусобне цене терминације, док би остали оператори плаћали вишу цену. На малопродајном тржишту оператори из споразума би могли нудити ниже цене позива од оператора који су ван договора и који плаћају вишу цену терминације.

5.2.6. Ценовна дискриминација

Дискриминација на основу цене може имати различите облике, као што су: разлике у цени за различите мобилне операторе, разлике у цени за различите фиксне операторе, разлике између цене за фиксне операторе и мобилне операторе.

На тржишту терминације позива у фиксним мрежама у Републици не постоји ценовна дискриминацију кад је у питању национални саобраћај.

5.2.7. Одбијање договора / ускраћивање интерконекције

Уколико не би постојала обавеза приступа у сврху интерконекције, постојећи оператори би могли да одбијају потписивање уговора са новим операторима који улазе на тржиште или су већ на тржишту. У случају непостојања уговора о интерконекцији, такви оператори би могли да пружају малопродајне услуге само у оквиру сопствене мреже, односно њихови претплатници не би били у могућности да комуницирају са претплатницима осталих оператора на тржишту.

У случају непостојања уговора о интерконекцији, у предности би били оператори са већим бројем корисника и код којих се највећи део саобраћаја остварује унутар сопствене мреже.

Уз овакав однос снага може се закључити да би у случају непостојања уговора, односно ускраћивања интерконекције од стране постојећих оператора, Телеком Србија био у повољнијем положају у односу на друге операторе.

У том случају нови оператори би имали веома ограничене могућности почетка рада на тржишту.

6. ОБАВЕЗЕ ЗА ОПЕРАТОРЕ СА ЗНАЧАЈНОМ ТРЖИШНОМ СНАГОМ

Одредбама чланова 63. до 71. Закона дефинишу се обавезе оператора са ЗТС на релевантном тржишту. Закључком у поглављу 4. – Анализа релевантног тржишта, Агенција је утврдила да су Телеком Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o., оператори са ЗТС на тржишту терминације позива и да је сходно томе неопходно одредити одговарајуће обавезе.

Агенција констатује да је на велепродајном тржишту терминације позива у јавној фиксној телефонској мрежи за ове операторе неопходно увести следеће обавезе:

За Телеком Србија и Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže:

1. Објављивање одређених података у форми стандардне понуде;
2. Недискриминаторно поступање;
3. Рачуноводствено раздвајање;
4. Омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
5. Контрола цена и примена трошковног рачуноводства.

За Orion telekom, Telenor, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark Systems и Radijus vector d.o.o.:

1. Објављивање одређених података у форми стандардне понуде;
2. Недискриминаторно поступање;
3. Омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
4. Контрола цена.

6.1. Објављивање одређених података

У складу са одредбама члана 64. Закона о електронским комуникацијама, Агенција одређује операторима са ЗТС обавезу објављивања одређених података, која се посебно односи на:

- рачуноводствене податке,
- техничке спецификације,
- карактеристике мреже,
- услове понуде и коришћења (укључујући ограничења),
- рокове важења понуде и
- цене.

Агенција закључује да је операторима Телеком Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o. као операторима са ЗТС, неопходно наметнути обавезу објављивања одређених података за велепродајну услугу терминације позива, у облику стандардне понуде за међуповезивање и приступ, посебно имајући у виду да се операторима уводи и обавеза недискриминаторног поступања.

Стандардна понуда мора да буде јасно дефинисана и у довољној мери рашчлањена на појединачне компоненте како би оператор, корисник велепродајне услуге терминације позива, могао да користи и плаћа само за оне компоненте које су му потребне ради пружања услуге терминације позива својим корисницима.

Стандардна понуда за међуповезивање Телекома Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o. обавезно треба да садржи следеће елементе:

- 1) Опис услуга које су предмет стандардне понуде за међуповезивање, примену и важење стандардне понуде, услове и начин наручивања услуге, поступак преговарања, одредбе од посебног значаја (нпр. поверљивост информација, пословна тајна, заштита интелектуалне својине), и сл.;
- 2) Цене, начин и услове одржавања услуге, као и ниво услуге која се пружа – SLA (*Service Level Agreements*);
- 3) Податке о мрежи и осталој инфраструктури који су неопходни за међуповезивање: податке о интерфејсима, сигнализационим и осталим протоколима, синхронизацији као и о свим осталим техничким условима који су неопходни за међуповезивање;
- 4) Цене међуповезивања као и начин наручивања и преговарања око међуповезивања;
- 5) Тачке и начин међуповезивања;
- 6) Начине обрачуна плаћања и наплате и инструменте осигурања;
- 7) Квалитет услуге;
- 8) Одговорност обе стране, разграничење међусобних одговорности и начин надокнаде штете;
- 9) Поверљивост информација, пословне тајне и начин решавања спорова.

Поред обавезе објављивања стандардне понуде за међуповезивање, Телеком Србија је у обавези да Агенцији, у односу на пружање релевантне услуге, доставља полугодишње извештаје са следећим индикаторима ефикасности (*Key Performance Indicators - KPI*):

- просечно време успостављање вода за међуповезивање;

- просечно време отклањања квара на воду за међуповезивање;
- податке који се односе на пружање услуге заједничког коришћења простора (колокације).

Због разлике у расположивој инфраструктури, описаној у тачки 4.1.2, Стандардна понуда за међуповезивање Телекома Србија мора да садржи и услове коришћења заједничког простора – колокације (технички услови, цене и рокови). Осим тога, Телеком Србија је у обавези да у стандардној понуди дефинише цене и услове коришћења водова за приступ за потребе међуповезивања.

Агенција закључује да је наметање обавезе операторима Телеком Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o. да објављују одређене податке оправдано, јер се тиме осигурава да они као оператори са ЗТС на релевантном veleпродајном тржишту нуде услуге другим операторима под једнаким условима и са истим квалитетом као што то чине за сопствене потребе, односно за потребе повезаних лица или партнера.

Обавеза Телекома Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o. да објављују одређене податке, омогућава операторима корисницима veleпродајне услуге терминације позива да, на основу транспарентно објављених услова оператора са ЗТС, дођу до закључка да ли су дискриминисани - ценама, условима и роковима.

Без обавезе објављивања одређених података, Агенција не би на одговарајући начин могла да прати да ли оператор са ЗТС на релевантном тржишту спроводи обавезу недискриминаторног поступања. Обавеза објављивања одређених података је додатна обавеза у смеру решавања препрека за развој конкуренције које су везане за дискриминацију на ценовној и дискриминацију на неценовној основи, имајући у виду да је све облике дискриминаторног поступања могуће утврдити само онда када су транспарентно објављени услови под којима оператор са ЗТС нуди услуге на релевантном veleпродајном тржишту.

Примена обавезе објављивања одређених података има за циљ да укаже на антиконкурентске активности и препреке за развој конкуренције које се односе на праксу унакрсног субвенционисања, дискриминацију на ценовној основи и праксу препознату као ценовно истискивање маргине профита (*price squeeze*), те да допринесе њиховом решавању.

Уколико стандардна понуда за међуповезивање не одговара условима на тржишту и обавезама из ове анализе, Агенција може да захтева њену измену.

Агенција констатује да обавеза објављивања одређених података не представља додатно оптерећење за Телеком Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o. а да операторима корисницима пружа транспарентан увид у услове пружања veleпродајне услуге и тиме доприноси обезбеђивању конкуренције на релевантном тржишту.

6.2. Недискриминаторно поступање

У складу са одредбама члана 65. Закона, оператор са ЗТС је дужан да другим операторима пружа услуге под једнаким условима и са истим квалитетом као што то чини за сопствене потребе, односно за потребе повезаних лица или партнера.

Агенција одређује операторима Телеком Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o., као операторима са ЗТС на veleпродајном тржишту терминације позива, обавезу недискриминаторног поступања, којом се обавезују да:

- обезбеде једнаке услове (пре свега у погледу цена, рокова и информација) при истим околностима за све операторе кориснике који пружају исте услуге;
- пружају услуге и податке операторима корисницима под истим условима и уз исти квалитет услуге који обезбеђују за сопствене потребе, потребе повезаних лица или партнера;
- достављају Агенцији уговоре закључене на основу стандардне понуде за међуповезивање (интерконекцију) у року од петнаест дана од потписивања истих.

Телеком Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o. би, као оператори са ЗТС на релевантном тржишту, у одсуству регулације могли да спроводе активности које се односе на пружање услуге терминације позива, дискриминаторне у погледу услова, цена, квалитета, које би, стога, представљале препреке за развој делотворне конкуренције.

У одсуству обавезе, Агенција констатује да Телеком Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o. као оператори са ЗТС, могу да користе

различите механизме на ценовној и неценовној основи како би отежали (или чак учинили немогућим) улазак и рад конкурентних оператора, те из тих разлога сматра да је оправдано одредити обавезе недискриминаторног поступања.

Поред механизма спречавања развоја конкуренције који се односе на цене, Телеком Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o. могу да примењују и антиконкурентске тактике одуговлачења, ускраћивања информација, инсистирања на неоправданим захтевима и дискриминаторно коришћење информација. Ове активности доводе у неравноправан положај операторе кориснике, чиме се спречава делотворна конкуренција.

Телеком Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o. су у обавези да доставе Агенцији уговоре закључене на основу стандардне понуде за међуповезивање (интерконејкцију) у року од петнаест дана од потписивања истих. Захваљујући овој обавези, Агенција је у могућности да, увидом у уговоре о међуповезивању и приступу са различитим операторима корисницима и упоређивањем истих, утврди да ли оператори поштују обавезу недискриминаторног поступања и да ли пружају услуге под једнаким условима и са истим квалитетом као што то чине за сопствене потребе. Да нема ове обавезе, Агенција не би могла да реагује на одговарајући начин.

Обавеза недискриминаторног поступања и обавеза објављивања одређених података (стандардне понуде) се међусобно допуњују на шта указује одредба члана 64. става 2. Закона. Према одредби поменутог става, оператор са ЗТС коме је одређена обавеза недискриминаторног поступања дужан је да, на захтев Агенције, објави стандардну понуду за међуповезивање и приступ.

Агенција констатује да обавеза недискриминаторног поступања не представља додатно оптерећење за операторе, с обзиром на то да не узрокује додатне трошкове и нове процедуре, док Агенцији пружа упоредив увид у понашање оператора са ЗТС према операторима корисницима велепродајне услуге терминације позива и чини доступном информацију о односу својих малопродајних цена и велепродајних цена терминације позива.

6.3. Рачуноводствено раздвајање

Агенција одређује Телекому Србија и Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže као операторима са ЗТС обавезу рачуноводственог раздвајања, која се односи на одвојено

рачуноводствено праћење пословних активности у вези са пружањем услуге терминације позива у јавној телефонској мрежи.

У складу са Правилником о примени трошковног принципа, Телеком Србија и Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže су дужни да припреме и доставе извештај о раздвајању рачуна успеха и ангазоване имовине по свим врстама тржишних услуга у текућој години за претходну годину, у складу са роковима дефинисаним поменути Правилником.

Такође, Телеком Србија и Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže су у обавези да на захтев Агенције доставе велепродајне и интерне трансферне цене, ради утврђивања постојања неоправданог унакрсног субвенционисања, као и да, такође на захтев Агенције, омогући увид у закључене уговоре, рачуноводствене податке, укључујући и податке о приходима оствареним на тржишту. Агенција је овлашћена и да те податке објави, уколико би се тиме допринело развоју делотворне конкуренције, водећи рачуна о томе да битно не угрози пословање оператора.

6.4. Омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава

У складу са одредбама члана 67. Закона, у случају да се утврди да би ускраћивање приступа, неоправдано условљавање или слично ограничавање од стране оператора са ЗТС, спречило међуповезивање мрежа и припадајућих средстава и интересе оператора и крајњих корисника, Агенција може оператору са ЗТС да наметне обавезу омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава оператора са ЗТС, тако да се удовољи оправданим захтевима других оператора за приступ и коришћење одређених елемената мреже и припадајућих средстава.

На основу дела анализе који говори о препрекама које оператор са ЗТС може да поставља одбијањем договора односно ускраћивањем интерконеције и приступа, Агенција констатује да би ускраћивање приступа, неоправдано условљавање или слично ограничавање од стране оператора са ЗТС који контролише неопходну инфраструктуру, спречило развој конкуренције, што би на крају угрозило интересе крајњих корисника.

Поред тога, Агенција закључује да оператор са ЗТС може да користи и остале механизме спречавања конкуренције на ценовној и неценовној основи како би отежао (или чак учинио немогућим) улазак и рад осталих оператора на релевантном тржишту.

Из наведених разлога, Агенција закључује да је оправдано да се Телекому Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o. наложе следеће обавезе прописане одредбама члана 67. став 3. Закона:

- 1) омогућавање приступа одређеним елементима мреже и припадајућим средствима, укључујући приступ пасивним мрежним елементима који су везани за пружање veleпродајне услуге терминације позива;
- 2) вођење преговара у доброј вери са оператором који захтева приступ за услуге међуповезивања, и да у одговарајућем року одговори на сваки разуман захтев за приступ оператору који захтева veleпродајну услугу терминације позива;
- 3) не укидају већ одобрени приступ елементима мреже и припадајућој инфраструктури;
- 4) пружање одређене услуге другим операторима под veleпродајним условима;
- 5) омогућавање колокације, односно другог облика заједничког коришћења припадајућих средстава;
- 6) пружање услуге потребне за обезбеђивање интероперабилних услуга за повезивање крајњих корисника, укључујући и услуге интелигентних мрежа;
- 7) омогућавање приступа системима оперативне подршке или сличним софтверским системима, ради обезбеђивања лојалне конкуренције у пружању услуга електронских комуникација;
- 8) обезбеђивање међуповезивања мрежа и припадајућих средстава;
- 9) обезбеђивање приступа повезаним услугама, попут услуга базираних на подацима о идентитету, локацији и доступности корисника.

Телеком Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o., као оператори са ЗТС, имају обавезу да преговарају у доброј вери са оператором који захтева приступ за veleпродајну услугу терминације позива, с циљем да се на захтев одговори у законском року . У одсуству ове обавезе, наведени оператори би могли да искористе своју значајну тржишну снагу и да спроводе тактике одуговлачења.

Приликом оцењивања разумности захтева за приступ, Телеком Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o. треба да се руководе принципом недискриминације и техничким могућностима сопствене мреже.

Полазећи од чињенице да је реализација услуге терминирања позива једноставнија и бржа у случају заједничког коришћења простора, Агенција констатује да Телеком Србија треба да обезбеди заједничко коришћење свог простора, тамо где има техничких могућности.

Телеком Србија је обавезан да обезбеди коришћење инфраструктуре и остале комуникационе опреме, а нарочито је обавезан да омогући водове за приступ до тачака међуповезивања оператору кориснику. Без ове обавезе Телекома Србија, оператору кориснику би било веома тешко (у неким случајевима и немогуће) да користи услугу терминације позива.

6.5. Контрола цена и примена трошковног рачуноводства

У складу са одредбама члана 68. Закона, Агенција одређује Телекому Србија и Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, као операторима са ЗТС, обавезу контроле цена услуга терминације позива у јавној фиксној телефонској мрежи и примену трошковног рачуноводства, у складу са Правилником о примени трошковног принципа. Ова мера има за циљ да спречи оператора са ЗТС да одржава неоправдано високе цене или да ниским ценама истисне конкуренте на штету крајњих корисника.

Приликом одређивања мера, мора посебно да се води рачуна о претходним улагањима оператора са ЗТС, подстицању даљих улагања и могућности повраћаја улагања по разумној стопи, с обзиром на повезане ризике.

Оператор са ЗТС сноси терет доказивања да цене његових услуга произлазе из трошкова, укључујући и повраћај улагања по разумној стопи, и дужан је да, на захтев Агенције, достави детаљно оправдање својих цена.

Начин примене трошковног рачуноводства у циљу контроле цена дефинисан је Правилником о примени трошковног принципа. Такође, Агенција ће ангажовати независног ревизора ради годишње провере усклађености трошковног рачуноводства оператора са ЗТС са прописаним начином примене трошковног принципа, а извештај независног ревизора се објављује на Интернет страници Агенције.

С обзиром на то да Телеком Србија заузима већински удео у броју терминираних минута и највећу базу корисника на малопродајном нивоу и, сходно томе, има значајну преговарачку моћ у односу на остале операторе, намеће се обавеза контроле цена и примене трошковног рачуноводства у складу са Правилником о примени трошковног принципа.

СББ је оператор са значајном тржишном снагом на тржишту дистрибуције медијских садржаја и као таквом му је већ прописана обавеза рачуноводственог раздвајања и примене трошковног рачуноводства. Како би било доказано да нема преливања трошкова између регулисаних и нерегулисаних услуга, СББ мора разложити све услуге па и услугу терминације саобраћаја без обзира да ли је ова обавеза наметнута или не. Овај податак ће бити од изузетне користи и ради сагледавања трошкова терминације у мрежама нове генерације.

С обзиром на то да су остали оператори много касније започели са комерцијалним пружањем услуга, да заузимају незнатан удео у укупном броју терминираних минута и да су оператор са ЗТС само на тржишту терминације позива (за велепродајне услуге) у јавној телефонској мрежи, Агенција констатује да је довољно наметање обавезе контроле цена, којом се обезбеђује ефикасност, одржава конкуренција и добробит потрошача, при чему се у обзир могу узети цене на упоредивим тржиштима, као и малопродајне цене оператора са ЗТС.

Имајући у виду да би примена трошковног принципа обезбедила корисне информације оператору за формулисање политике продајних цена, као и поуздану основу за њихову контролу, Агенција препоручује да и Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o. формирају цене услуге терминације позива на бази трошковног рачуноводства, у складу са Правилником о примени трошковног принципа.

Агенција ће континуирано пратити дешавања на посматраном тржишту и, када се за то укаже потреба, ревидирати наметнуте обавезе.

7. ЗАКЉУЧАК

На veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на територији Републике Србије присутни су оператори Телеком Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o.

У поступку дефинисања тржишта утврђено је да су релевантна тржишта:

- Тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи оператора **Телеком Србија** (фиксна мрежа, укључујући капацитете фиксне мреже CDMA) независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи оператора **Orion telekom** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи оператора **Telenor** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže telekom** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Beogrid** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Knight Development Support** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **JET TV** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **IKOM** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Invest Inženjering** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **KOPERNIKUS TECHNOLOGY D.O.O.** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **SAT-TRAKT D.O.O.** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Beotelnet-ISP** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Radijus vector d.o.o.** независно од националне мреже из које позив потиче;
- Тржиште терминације позива у мрежи оператора **Telemark systems** независно од националне мреже из које позив потиче;

Анализом критеријума за утврђивање појединачне снаге закључено је да на тржишту терминације не постоји конкуренција и да сваки оператор има 100% тржишно учешће у сопственој мрежи, те Агенција проглашава Телеком Србија, Orion telekom, Telenor, Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o. за операторе са ЗТС.

На основу појединачне снаге оператора и на основу могућих препрека које се у одсуству регулације могу јавити на тржишту терминације позива, Агенција је дефинисала регулаторне обавезе за сваког оператора.

За Телеком Србија и Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže:

1. Објављивање одређених података у форми стандардне понуде;
2. Недискриминаторно поступање;
3. Рачуноводствено раздвајање;
4. Омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
5. Контрола цена и примена трошковног рачуноводства.

За Orion telekom, Telenor, Beogrid, Knight Development Support, JET TV, IKOM, Invest Inženjering, KOPERNIKUS TECHNOLOGY, SAT-TRAKT, Beotelnet-ISP, Telemark systems и Radijus vector d.o.o.:

1. Објављивање одређених података у форми стандардне понуде;
2. Недискриминаторно поступање;
3. Омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
4. Контрола цена.

Агенција ће операторе са ЗТС и регулаторне мере одредити решењем, у складу са Законом.

С обзиром на чињеницу да је анализа показала да је сваки оператор који се бави пружањем јавне говорне услуге преко фиксне мреже оператор са ЗТС на тржишту терминације позива, закључује се да сваки нови оператор који се буде појавио у периоду до нове анализе треба одмах да буде проглашен за оператора са ЗТС и да се истом изда решење, односно одреде регулаторне обавезе.

8. ПРИЛОЗИ

8.1. ПРИЛОГ 1.

Примедбе дате у поступку јавне расправе у вези Извештаја о анализи велепродајног тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи

Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштанске услуге (у даљем тексту: Агенција) је на свом сајту објавила Анализу тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи и позвала оперatore да се у року од 30 дана (до 15.10.2014. године) изјасне и дају коментаре на анализу. Своје коментаре доставили су следећи оператори: Телеком Србија, Telenor, Орион телеком, СББ, Корепникus, Радијус вектор, Telemark и Комисија за заштиту конкуренције од које је Агенција тражила достављање мишљења на спроведену анализу.

КОМЕНТАРИ ПРЕДУЗЕЋА ЗА ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈЕ
„ТЕЛЕКОМ СРБИЈА“ А.Д. ДОПИС ОД 16.10.2014. ГОДИНЕ

Телеком Србија 1:

Да би се исправно дефинисало предметно тржиште потребно је да Анализа тржишта обухвати преглед мрежа, услуга и цена свих оператора јавне фиксне телефонске мреже у Републици Србији, а не само да се износе подаци који се односе на Телеком Србија и делимично на Орион телеком.

Агенција: Предметна анализа тржишта обухвата период 2011-2013. година у којем су као оператори фиксне телефоније пословали Телеком Србија, Орион телеком, Telenor (са изузетно малим бројем корисника) и СББ (у веома кратком временском интервалу напред наведеног временског периода). Према подацима од 31.12.2013. године, преко 99% корисника јавне говорне услуге са фиксне локације је у мрежи Телеком Србија. Јасно је да је и саобраћај који терминира у мреже осталих оператора који обезбеђују јавну говорну услугу са фиксне локације у датом периоду био занемарљив. **Коментар Телеком Србија је декларативне природе и не би променио ништа у закључцима анализе.**

Телеком Србија 2:

У Кратком прегледу анализе (тачка 1.) дефинисано је релевантно „тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи оператора X независно од националне мреже из које позив потиче“. И поред тога што наведена дефиниција јасно ограничава предметно тржиште на терминацију позива који потичу из националних мрежа у тачки 3.1 додатно се уводе појмови „терминација долазних међународних позива“ и „транзит међународних позива“ и тиме неосновано проширује предметно тржиште. Међународни позиви не потичу из мрежа односно од корисника националних оператора и не могу бити предмет регулације с обзиром да Агенција нема ингеренције над иностраним операторима са којима се уговарају услови за размену међународног саобраћаја. Регулација цена терминације међународних позива у мрежама националних оператора би значило да Агенција намеће ограничења само једној страни док нема никаквог утицаја на услове које диктира друга страна (инострани оператори). Тиме се наноси директна штета домаћим операторима јавне фиксне (последично и мобилне) телефонске мреже на рачун иностраних оператора, односно њихових корисника. Сходно изнетом потребно је да се из Анализе изоставе описи, односно дефиниције „терминација долазних међународних позива“ и „транзит међународних позива“.

Агенција: Дефиниција тржишта терминације позива је дата у складу са чињеницом да Републику Србију карактерише тржиште терминације које функционише на начин да је различита цена терминације позива за национални и међународни саобраћај без обзира на чињеницу што је могуће да међународни саобраћај намећен фиксној мрежи

Телеком Србија може бити транзитиран и од стране другог оператора. Ова карактеристика тржишта у Републици Србији не ограничава Агенцију да у оквиру анализе тржишта укаже на ту разлику и изложи јасну дефиницију остатка тржишта које због карактеристика домаћег тржишта терминације позива није предмет коначног закључка. Агенција нема право да регулише међусобне односе оператора у случају међународних уговора, али има право да регулише односе између домаћих оператора, па и за случај када је у питању саобраћај који потиче из међународних мрежа. **Коментар Телеком Србија је декларативне природе и не би променио ништа у закључцима анализе.**

Телеком Србија 3:

У Анализи тржишта је на основу погрешног тумачења Закона о електронским комуникацијама (у даљем тексту: ЗЕК) наведено да „Телеком Србија је, у складу са својим законским обавезама, објавио понуду намењену имаоцима одобрења за пружање услуга преноса говора коришћењем Интернета која се односи на повезивање на јавну фиксну телекомуникациону мрежу Телекома Србија". Телеком Србија нема објављену Понуду за повезивање намењену имаоцима одобрења за пружање услуга преноса говора коришћењем Интернета на основу законске обавезе с обзиром да ЗЕК-ом, није прописана наведена обавеза. Уколико би Телеком Србија имао такву обавезу онда би и сви остали национални оператори који су проглашени за операторе са значајном тржишном снагом имали исту обавезу.

Агенција: Телеком Србија има објављену понуду намењену имаоцима одобрења за пружање услуга преноса говора коришћењем Интернета, али иста није Законом о електронским комуникацијама и анализом тржишта експлицитно наметнута. **Усваја се коментар Телеком Србија и реченица у анализи ће бити коригована са текстом у којем неће бити дела текста „у складу са својим законским обавезама“.**

Телеком Србија 4:

Имајући у виду све наведено неопходно је да се пасус: „На основу искуства држава ЕУ, упоредо са процесом ребаланса тарифа, на тржишту терминације позива доћи ће до изједначавања цена терминације, независно од мреже из које позив потиче и без обзира на то да ли се ради о терминацији националног или међународног саобраћаја, односно цена терминације у једној тачки интерконеције ће бити трошковно заснована без обзира одакле саобраћај оригинира" у целости изостави из Анализе тржишта јер, поред тога што је декларативне природе, доводи до недоумице зато што може да се тумачи и као указивање на евентуалне будуће активности изван надлежности Агенције. Посебно указујемо да искуство земаља које су приступиле ЕУ, на пример Хрватска, показује да је цена терминације међународних позива смањена тек по уласку у ЕУ, али да ни тада није изједначена цена терминације међународних и националних позива.

Агенција: Коментар исти као и за тачку 2.

Телеком Србија 5:

Потребно је и да се у Анализи тржишта измени дефиниција услуге терминације националних позива (стр. 4. и 17.) тако да гласи: „Терминација националних позива представља услугу којом се омогућава терминација позива иницираних из мреже једног националног оператора, а који терминирају у мрежу другог националног оператора, при чему оператор из чије мреже је инициран позив плаћа уговорену цену терминације оператору у чијој мрежи позив терминира“.

Агенција: Тржиште 3 се односи на термирање позива у мрежу оператора јавне говорне услуге са фиксне локације. Посебност тржишта 3 у Републици Србији је различита цена термирања националног и међународног саобраћаја и у случају да је тачка интерконеције у Србији. Прихватањем дефиниције коју нуди Телеком Србија, Агенција би се одрекла права на регулисање односа између националних оператора у овом саобраћајном случају. **С обзиром на активности које се спроводе од стране Владе Републике Србије и прилагођења домаћих законских и подзаконских аката са актима ЕУ, овај коментар Телеком Србија се не уважава, а за сада је довољна одредница да се ради о терминацији националног саобраћаја, као и део реченице „при чему оператор из чије мреже је инициран позив плаћа уговорену цену терминације оператору у чијој мрежи позив терминира“.**

Телеком Србија 6:

Шематски приказ који описује начин терминације националних позива у мрежу Телеком-а Србија (страна 17.) у пољу „национални ниво“ не треба да садржи назнаку „Међународна централа“ зато што се преко Међународне централе реализују одлазни и долазни међународни позиви, а не национални позиви.

Агенција: Слика 1 је насловљена као „Терминација позива у фиксну мрежу Телекома Србија на националном, транзитном и локалном нивоу“ и као таква приказује начин термирања саобраћаја у мрежу Телеком Србија. **Да се не би уносила забуна око термирања националног саобраћаја из дела реченице „Цена терминације у фиксну мрежу Телекома Србија зависи од тачке интерконеције која може бити на националном, транзитном или локалном нивоу“ биће избрисана реч „националном“.**

Телеком Србија 7:

У опису мреже Телеком-а Србија и других оператора (страна 19.) наведено је да Орион телекому не може да се наметне обавеза да прати топологију мреже Телеком-а Србија. Ова констатација није заснована на чињеницама зато што Орион телекому нико није наметнуо да прати топологију мреже Телеком-а Србија већ је Орион телеком инсистирао да се начин терминације у мрежу Орион телекома дефинише по узору на топологију мреже Телеком-а Србија. Управо из тог разлога је постојао спор између Телеком-а Србија и Орион телекома око обрачуна терминације у мрежу Орион телекома.

Агенција: Коментар је декларативног типа. У тој реченици се констатује да ни Орион телекому **ни осталим операторима** се не може наметнути обавеза да прате мрежу Телеком Србија и већ у следећој се констатује да „С обзиром на чињеницу да Орион телеком за скоро 5 (пет) година рада није успео да прошири мрежу за интерконекцију ни приближно мрежи какву поседује Телеком Србија, **оптимално решење је да се за терминацију позива у мрежу Орион телеком и мреже свих других оператора фиксне телефоније који немају интерконекцијске тачке у свим мрежним групама где се налазе њихови корисници, примени јединствена цена терминације (без хијерархијских нивоа), која се иначе у Европи примењује кад су у питању мреже нове генерације.** Коментар је декларативан и нема разлога за измене у анализи.

Телеком Србија 8:

Код услуге терминације/транзитирања међународних долазних позива (страна 25.) није коректно наводити међународне централе Телеком-а Србија, као да се само преко њих обавља међународни саобраћај, с обзиром да сви оператори (Теленор, Вип мобиле, Орион телеком и др.) омогућавају преко својих централа терминацију међународног саобраћаја у мреже других оператора. Уколико Агенција не уважи примедбе Телеком-а Србија у вези са изостављањем услуге терминације/транзитирања међународних долазних позива из предметног тржишта, потребно је у Анализи навести и све остале операторе преко чијих централа се врши терминација/транзитирање међународних долазних позива.

Агенција: Тачан навод је „Услуге терминације/транзитирања долазних међународних позива се остварују **већим делом** на нивоу међународних централа Телекома Србија“. Телеком Србија у свом коментару не наводи тачан цитат, а нема ни замерку на утврђену чињеницу да се већи део међународног саобраћаја терминира преко међународне централе Телеком Србија, а нарочито кад је у питању саобраћај ка корисницима фиксне мреже, јер се преко 98% корисника јавне говорне услуге на фиксној локацији налази у мрежи Телеком Србија. **Коментар је декларативан и нема разлога за измене у анализи.**

Телеком Србија 9:

У првом пасусу на страни 26. недостаје реч "велепродајна" испред „тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи”.

Агенција: Навод у анализи је „Закључак је да **велепродајно** тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи припада јединственом тржишту Републике Србије.“. Претпоставка да је коментар грешком наведен.

Телеком Србија 10:

Пасус „Саставним делом идентификованих тржишта се сматрају услуге интерконекције које се нуде на приступној тачки оператора на којој оператор преноси позиве других оператора, као и позиве упућене из сопствене мреже, а усмерене према географским бројевима у сопственој мрежи (on net calls) и према негеографским бројевима" (стр. 27.) је у супротности са дефиницијом релевантног тржишта (Тржиште терминације позива у мрежи оператора X независно од националне мреже из које позив потиче). Предметно тржиште као и појам међуповезивања (интерконекције) се односи на терминацију позива из друге/их националне/их мреже/а и никако се не може односити на позиве из сопствене мреже. Поред наведеног, није могуће дефинисати приступне тачке на којима се преносе позиви упућени према сопственој мрежи.

Агенција: Коментар се усваја и биће измењен текст анализе тако што ће бити обрисан део текста „усмерене према географским бројевима (on net calls)”, иако не мења закључке исте.

Телеком 11:

У вези са изнетим ставом да је потребно да Телеком Србија омогући повезивање на IP нивоу позивамо вас да још једанпут размотрите овај став посебно следеће аргументе:

1. Ни други оператори у окружењу не нуде повезивање на IP нивоу;
2. Није урађена детаљна анализа утицаја оваквог повезивања на међуповезивање оператора у целини (промена приступних тачака, нивои повезивања, дефиниције нивоа терминације, коегзистенција два начина повезивања, цене и сл.);
3. Постојеће повезивање на TDM нивоу није и не може бити окарактерисано као „баријера за улазак нових оператора на тржиште фиксне телефоније”.

Агенција: У анализи је наведено: „Од 2011. године појављује се све више захтева да се интерконекција врши на нивоу IP, а са тим захтевом треба да се усагласи и Стандардна понуда за међуповезивање Телекома Србија. Интерконекција на нивоу IP би донела и пад трошкова интерконекције и отклонила баријеру за улазак нових оператора на

тржиште фиксне телефоније.“, чиме није утврђен рок у ком Телеком Србија треба да омогући IP интерконекију. Тврдња у анализи је тачна (IP интерконекија је јефтинији начин повезивања) и нема потребе за корекцијама текста анализе.

КОМЕНТАРИ „TELENOR“ ОД 16.10.2014. ГОДИНЕ

Telenor 1:

У поступку анализе тржишта бр. 3 Агенција би требало да спроведе анализу целокупног тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи. На основу текста предлога извештаја може се закључити да је Агенција дефинисала и посебно сагледала онолико тржишта колико има постојећих, односно потенцијалних оператора на тржишту, без целовитог сагледавања слике једног овако значајног тржишта и регулације истог. На овај начин Агенција тржиште изједначава са оператором и констатацијом да тражња за услугама терминације позива на veleпродајном нивоу проистиче из тражње за услугама позива на број у одређеној фиксној мрежи када је позив започео у истој мрежи, као и да супституција на страни тражње на veleпродајном нивоу не постоји, што имајући у виду са начином обављања терминације саобраћаја није принципијелно прецизно – терминација позива у једној мрежи не може постојати без постојања других оператора чији саобраћај би се терминирао у овој мрежи. Оваквим разједињавањем једног значајног заједничког тржишта, Агенција није у прилици да сагледа и посредан утицај на малопродајне услуге и њихову ценовну политику.

Из наведених разлога, предлажемо ревизију текста анализе тржишта 3 тако да се исти усклади са смерницама Европске комисије 2002/C165/03 (у даљем тексту: смернице ЕУ) на које се Агенција позива у самом извештају, и операторе са значајном тржишном снагом одредите у складу са приходима оствареним од терминације позива на целокупном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи.

У складу са смерницама ЕУ, оператор је уједно и оператор са значајном тржишном снагом уколико самостално или удружен са осталим операторима, ужива позицију еквивалентну тржишној доминацији, односно позицији економске снаге која омогућава завидно независно понашање на тржишту, како од конкуренције, тако и до корисника. Напомињемо да оператор са најзначајнијим учешћем на тржишту јавне телефонске услуге у Србији по последњем извештају Cullen International има тржишно учешће од 99,3%. Услед овакве статистике, сатурације ове услуге на тржишту и зависности Telenora и од инфраструктуре највећег тржишног учесника, сматрамо да Telenor у значајној мери зависи од пословне политике и понашања највећег тржишног учесника. Ограничења у могућности коришћења veleпродајних услуга Телекома Србија које омогућавају Telenoru да дође до крајњег корисника су значајна и за велики број корисника представљају препреку за промену оператора. Услед овакве зависности од другог оператора и постојећих баријера на тржишту, не видимо простора да Агенција Telenor именује за оператора са значајном тржишном снагом.

При процени баријера за улазак на тржиште, односно даље пословање постојећих оператора, Агенција није у разматрање укључила и могућност корисника да промени мрежу, захваљујући поступку преноса броја. На овај начин занемарен је битан аспект слободе корисника, да независно од понуде оператора и његове воље, промени мрежу. Telenor, као и остали алтернативни оператори, битно зависе од могућности и намера да корисник промени мрежу, те из ових разлога нема слободу да своју политику креира

независно од ових фактора. Унапређење оваквог поступка додатну слободу оставља самом кориснику, чиме се даје значај даљој либерализацији тржишта.

Агенција: У анализи је јасно изнето да је тржиште 3 карактеристично по томе што за услуге на овом тржишту не постоји супституција, односно алтернативни начин остваривања позива упућених ка кориснику из мреже. Из тог разлога се сви оператори који учествују на истом проглашавају за операторе са значајном тржишном снагом. **На састанку који је одржан са кабловским операторима предочено је да су и у другим државама (конкретно је дат пример Хрватске и Словеније) након анализе тржишта терминације позива у фиксну мрежу сви оператори проглашени за операторе са значајном тржишном снагом.** Теленор је оператор који послује на многим европским тржиштима и сигурно је упознат са овом чињеницом.

Telenor 2:

Следећи битни елемент анализе тржишта 3 је регулација цене терминације. У складу са позитивном праксом земаља Европске уније, регулација цене терминације позива спроводи се у циљу обезбеђивања либерализације малопродајног тржишта јавне телефонске услуге у фиксној мрежи, односно ради посредне регулације цена малопродајних услуга. Предлог Агенције је да поред именовања свих оператора као оператора са значајном тржишном снагом, свим алтернативним операторима регулише и цену терминације позива, односно да исту значајно повећа. Сви алтернативни оператори би имали јединствену цену терминације позива која би се рачунала на основу пропорције терминирајућег саобраћаја по ценама које се примењују за услуге терминирања саобраћаја Телекома Србија, као у моделу одређивања цене терминације позива за потребе услуга универзалног сервиса.

Имајући у виду да је цена терминације позива за потребе услуга универзалног сервиса 0,81 РСД/мин, примена ове или сличне цене свакако са собом носи повећање цена терминације позива у јавним телефонским мрежама. Напомињемо да се до ове цене терминације дошло услед несагласности Телекома Србија да се примени цена локалне терминације за потребе услуга универзалног сервиса, те је иста цена одређена не као најбоље решење, већ изнуђено решење у поступку медијације Агенције. Сходно начину на који се цене утврдила, поступку који је томе претходио и даље потешкоће које су настале у остваривању интерконеције са највећим оператором, где је Агенција опет била медијатор, сматрамо да би ово решење, осим битних утицаја на ценовну политику, имало негативне ефекте и на анексирање постојећих уговора о интерконецији.

Регулација цена терминације позива увек иде у смеру увођења смањења цена како би се на тај начин позитивно утицало и на малопродајне цене, и то тако да не долази до даљег раста него до смањења малопродајних цена. У циљу либерализације тржишта, неопходно је да алтернативни оператори остварују приходе у свом пословању, који би се посредно одражавали и на даље инвестиције и развој предметног сектора електронских комуникација.

Повећањем цене терминације, Агенција врши регулацију супротно позитивној пракси ЕУ и посредно негативно утиче на малопродајне цене алтернативних оператора, њихову конкурентност, па самим тим и на њихов опстанак на тржишту. Из свега наведеног, истичемо да оваква регулација цена сама уноси баријеру за улазак и даљи развој алтернативних оператора, не штити операторе који либерализују тржиште на коме скоро у потпуности један оператор пружа услугу и на тај начин свеобухватно штети конкурентности тржишта, и најбитније са становишта Агенције, директно штети и корисницима ових услуга.

Додатно, у целокупном извештају Агенција истиче неопходност регулације појединачних тржишта, услед могућности да оператори самостално повећају цене терминација позива и на тај начин утичу на друге учеснике на тржишту. На тржишту овакве структуре, где преовлађује један оператор, алтернативни оператори имају пословну потребу да корисницима понуде конкурентнију услугу. Регулација малопродајног тржишта јавне телефонске услуге већ у неколико итерација подразумевала де факто одобравање повећања цена малопродајних услуга највећем тржишном учеснику, па алтернативни оператори своју пословну политику и конкурентну понуду не виде кроз повећање цена, већ напротив кроз смањење истих.

Истичемо да Агенција у овом случају директно подиже цене терминације позива, што се директно и негативно одражава на конкурентност понуда алтернативних оператора које су нижих вредности од понуда највећег оператора. Сходно наведеном, сматрамо упутним да Агенција додатно размотри све последице повећања цене терминације, како регулацију не би уводила супротно њеној сврси, односно ради повећања цена и погоршања услова за крајње кориснике. С тим у вези, предлажемо и ревидирање тачке 3.3 Супституција на страни тражње – veleпродајни ниво, имајући у виду да се битни додатни трошкови у складу са анализом тржишта 3 уводе на основу регулације Агенције, а не воље оператора.

Анализа тржишта 3 у својој суштини није направила адекватну процену утицаја на релевантно малопродајно тржиште, имајући у виду да уједно није проценила понуде постојећих оператора, пакете који се могу и не могу реплицирати, супституцију таквих комбинованих услуга од стране других оператора, као и утицај свега наведеног на крајњег корисника.

Агенција: Малопродајне цене позива у фиксној телефонији у Републици Србији су међу најнижим у региону и свакако у Европи. Начин формирања цене терминарања саобраћаја у мрежу алтернативних оператора омогућава равноправност истих, односно симетричне услове. Позив да цена терминације буде што нижа за алтернативне операторе је немогуће спровести из разлога што Телеком Србија има трошковно оријентисане цене терминације, а алтернативни оператори, којима ће преко 90% саобраћаја бити усмерено ка мрежи Телеком Србија, би пословали са огромним губицима уколико би им се прописала цена на начин како предлаже Теленор. С друге стране цена терминације у мрежу Телеком Србија је заснована на регулаторном извештају како је Законом о електронским

комуникацијама и прописана. Цене малопродајних услуга и конкурентност оператора се у овом случају могу контролисати искључиво кроз тест маказа цена.

Управо узимајући у обзир проблеме на тржишту терминације, различито тумачење дефиниција које је прописала Агенција и потребу да оператори на тржишту буду равноправни, Агенција је анализирала начин решавања терминације за мреже алтернативних оператора у скоро свим европским државама и ту анализу изложила у документу који је предмет јавне расправе. Начин формирања цене терминације у мреже алтернативних оператора који је најављен у анализи обезбеђује равноправност оператора и превазилази технолошке разлике и разлике у топологији мреже оператора на тржишту у Републици Србији.

Telenor 3:

Анализом тржишта 3, Агенција предлаже и регулацију цене међународне терминације тако што ће се иста изједначити са ценом терминације локалних позива. Посебно истичемо да је неопходно да Агенција овакав предлог регулације размотри кроз економске ефекте, превасходно директан девизни прилив, као и последице које оваква регулација може имати на повећање *bypass* саобраћаја, и кривичних дела у овом сегменту.

Агенција: Анализом није предложена регулација цене међународне терминације, већ је коментарисано стање на том тржишту (које и јесте део тржишта терминације позива) и дешавања на другим европским тржиштима везано за услугу терминације позива.

Telenor 4:

У складу са наведеним, предлажемо да Агенција изврши ревизију анализе тржишта 3, и регулацијом других тржишта омогући алтернативним операторима више могућности за даљи развој кроз обезбеђивање других техничких решења којима се на ефикасан начин и по разумним ценама може доћи до крајњих корисника (на пример, *naked DSL*).

Такође, мишљења смо да тржиште захтева *ex ante* анализу постојећих малопродајних услуга у циљу отклањања маказа цена, односно обезбеђивања супституције услуга на тржиштима широкопојасног приступа (у складу и са налазима Комисије за заштиту конкуренције) и јавне телефонске услуге. Уз пуно уважавање намера Агенције да оваквом регулацијом омогући алтернативним операторима пословање на тржишту, мишљења смо да предлог анализе тржишта 3 уводи додатне баријере за пословање алтернативних оператора те молимо и захтевамо да Агенција, у складу са смерницама ЕУ, искључи Telenor из поступка именовања за оператора са значајном тржишном снагом.

Агенција: Одговор дат кроз тачку 1 и 2.

КОМЕНТАРИ ДРУШТВА ЗА ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈЕ „ОРИОН ТЕЛЕКОМ“ Д.О.О. ОД 15.10.2014. ГОДИНЕ

Орион телеком:

Пре свега Орион телеком истиче да би предлог РАТЕЛ-а изнетим у Мишљену, цитирам: „оптимално решење је да се за терминацију позива у мрежу Орион телекома и мреже свих других оператора фиксне телефоније који немају интерконекцијске тачке у свим мрежним групама где се налазе њихови корисници, примени јединствена цена терминације (без хијерархијских нивоа)“ укинуо реципроцитет, па самим тим и равноправни положај оператора на тржишту Републике Србије у корист оператора Телеком Србија.

На напред наведени проблем Орион телеком је писаном кореспонденцијом РАТЕЛ-у указивао у више наврата. Наиме, у саобраћајним случајевима који подразумевају да позив из мреже једног оператора терминира у мрежу другог оператора, у мрежну групу предвиђену за једноструки транзит, Телеком Србија од Орион телекома наплаћује интерконекциону накнаду за једноструки транзит, а Орион телеком у истим саобраћајним случајевима је приморан да Телекому Србија обрачунава интерконекциону накнаду за терминацију на нивоу локалног подручја, правдајући наведено тиме што Орион телеком нема приступне тачке у свакој локалној мрежној групи Телекома Србија (пример: терминација саобраћаја из Београда у Панчево). Оваквим поступањем Телеком Србија од Орион телеком за исте услуге које Орион телеком пружа Телекому Србија наплаћује већу цену, што је очигледно некоректно.

Предлог РАТЕЛ-а имплицира фаворизовање једног оператора, у односу на друге операторе, у смислу омогућавања виших цена за терминацију позива у једну мрежу у односу на друге мреже, чиме би се укинуо равноправан положај оператора на тржишту. Фаворизовањем *incumbenta* (Телекома Србија) сви алтернативни оператори би били доведени у далеко лошији конкурентски положај.

Једновремено мрежа Телекома Србија представља последицу историјских инвестиција, те топологија централа/мреже Телекома Србија не може представљати пресудан елемент/трошак за допремање међумесног саобраћаја. Топологија мреже алтернативних оператора, конкретно Орион телекома је такође изискивала и изискује значајне трошкове обезбеђивања приступа крајњим корисницима у свим мрежним групама. Сматрамо да пресудни фактор за одређивање цене терминације треба да буде мрежна група конкретног оператора у коју се терминира или транзитира саобраћај а не број централа преко којих се преноси саобраћај. Наведени принцип је и предвиђен важећом Стандардном понудом Орион телекома, одобреном од стране РАТЕЛ-а. Цена услуга терминације је неопходно одредити независно од технологије, начина реализације услуга и независно од различите организације мреже оператора. Напред наведеним начином обезбеђује се симетричност и равноправност услова пословања

оператора јавних телефонских услуга, чиме се подстиче конкуренција, што су основни циљеви и начела регулација односа у области електронских комуникација.

Предложеним решењем РАТЕЛ-а у потпуности се занемарују и инвестиције Орион телекома уложене у прилагођавању своје мреже топологији мреже Телекома Србија у смислу отварања нових приступних тачака на локацијама/подручјима које су се показале као комерцијално оправдане (Ниш и Нови Сад), као и пројектована нова улагања у отварање додатних приступних тачака на другим локацијама. Наведене инвестиције су извршене у циљу „праћења“ топологије мреже Телекома Србије, а како би се омогућила подлога за комерцијално прихватљиве услове/понуде ка крајњим корисницима. имајући у виду да тренутно Телеком Србија не прихвата принцип обрачуна терминације саобраћаја предвиђен Стандардном понудом Орион телекома, односно да је РАТЕЛ дописом бр. 1-КАВ-211-123/10-8 од 25.01.2011. године, заузео став поводом овог питања, који је супротан ставу изнетом у предметном Мишљењу, а који ни тада није поштован од стране Телекома Србија, јасно је да је фактичку ситуацију на veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи потребно унифицирати, али искључиво поштујући принципе равноправности у тржишној утакмици свих учесника/оператера, а не примењујући принцип који иде у прилог само једном оператеру.

Агенција: Орион телеком је, како је и констатовано у Анализи, показао да не може испратити хијерархију мреже Телеком Србија. То није реално ни очекивати из много разлога, а један од кључних је технолошке природе. Управо узимајући у обзир проблеме на тржишту терминације, различито тумачење дефиниција које је прописала Агенција и потребу да оператори на тржишту буду равноправни, Агенција је анализирао начин решавања терминације за мреже алтернативних оператора у скоро свим европским државама и ту анализу изложила у документу који је предмет јавне расправе. Наведену анализу искустава у европским државама Орион телеком није коментарисао ни једном речју. Начин формирања цене терминације у мреже алтернативних оператора који је најављен у анализи обезбеђује равноправност оператора и превазилази технолошке разлике и разлике у топологији мреже оператора на тржишту у Републици Србији.

КОМЕНТАРИ СББ ОД 16.10.2014. ГОДИНЕ

СББ:

Најпре, желимо да поздравимо напоре РАТЕЛ-а да у складу са Законом о електронским комуникацијама и Препоруком Европске комисије регулише тржиште терминације позива на начин да се омогући конкуренција и једнаки услови за све оператере. Ово ће за СББ који је релативно нов на тржишту јавне фиксне телефоније, као и за друге оператере које сте навели поред Телекома у својој анализи, свакако омогућити конкурентност на тржишту терминације позива, као и уопште, за крајње кориснике повољнију понуду услуге телефоније, под стандардизованим условима.

Међутим, на основу анализе коју сте дали, потпуно је неосновано и неприхватљиво сврставање СББ-а, заједно са Телекомом Србија, у ред оператора који на основу појединачне снаге оператора и могућих препрека које се у одсуству регулације могу јавити на тржишту терминације позива, којима се дефинишу додатне регулаторне обавезе у виду рачуноводственог раздвајања и примене трошковног рачуноводства.

Агенција:

Наведена обавеза је СББ-у накнадно додата па заиста у тексту нема прецизно наведеног образложења. „СББ је оператор са значајном тржишном снагом на тржишту дистрибуције медијских садржаја и као таквом му је већ прописана обавеза рачуноводственог раздвајања и примене трошковног рачуноводства. Како би било доказано да нема преливања трошкова између регулисаних и нерегулисаних услуга, СББ мора разложити све услуге па и услугу терминације саобраћаја без обзира да ли је ова обавеза наметнута или не. Овај податак ће бити од изузетне користи и ради сагледавања трошкова терминације у мрежама нове генерације“.

КОМЕНТАРИ КОPERNIKUS, РАДИЈУС ВЕКТОР И TELEMARK (КРТ) ОД 16.10.2014. ГОДИНЕ

КРТ 1:

Искористићемо ову прилику да вам посебно укажемо да су оператори потписници овог дописа виртуелни оператори и да у складу са техничким моделом не садрже део мреже у којима се врши терминација позива. Имајући у виду да смо приликом регистрације нашег пословања у оквиру поступка који спроводи Регулаторна агенције за електронске комуникације (у даљем тексту: Агенција) на ово указали у опису техничког решења, изненадило нас је да је Агенција операторе потписнике укључила у анализу тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи.

Агенција: Сва три оператора су у Регистру Агенције евидентирани као оператори који поседују кабловску мрежу за приступ. Telemark није обухваћен анализом јер је касније регистрован за јавну говорну услугу и свакако ће бити додат у коначни списак оператора у Анализи. Сагласно Правилнику о општим условима за обављање делатности електронских комуникација по режиму општег овлашћења ови оператори су регистровани и за јавну говорну услугу. **Поводом наведеног у просторијама Агенције је 22.10.2014. године одржан састанак на којем су осим представника Сектора за регулативу и Сектора за економске послове и анализу тржишта са стране Агенције присуствовали и представници КРТ и Telenora. На састанку је изнет став Агенције да Правилник о општим условима за обављање делатности електронских комуникација не предвиђа виртуелне операторе у фиксној мрежи и да су сви оператори, у складу са уписом у Регистар Агенције, у анализи посматрани једнако као оператори регистровани за обављање јавне говорне услуге, а у складу са чланом 14 и 14а наведеног правилника.**

КРТ 2:

Као оператори који већ послују у сегменту тржишта дистрибуције медијског садржаја и обезбеђивања приступа интернету крајњим корисницима, јавну телефонску услугу путем фиксне мреже, нашим корисницима бисмо хтели да понудимо под конкурентним условима, а не на начин који би се негативно одразио на ценовну политику тржишта и тиме угрозио наше кориснике. Јавна телефонска услуга на овај начин би требало да представља додатну погодност нашим корисницима, а не прости издатак или додатну баријеру за корисника да напусти нашу мрежу. Општи коментар на текст извештаја о анализи велепродајног тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи (тржиште 3) тиче се дефинисања тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи. На основу предлога извештаја може се закључити да Агенција дефинисала уместо једног, онолико тржишта колико има постојећих, односно потенцијалних тржишних учесника. Како тржиште није једна мрежа, односно нема тржишта уколико

не постоје логичке и физичке могућности да услуге у мрежи једног оператора пружи други оператор. У том погледу, предлагемо да Агенција изврши ревизију овог документа и да у складу са смерницама Европске комисије 2002/С165/03 на које се позивате у тексту извештаја, одредите операторе са ЗТС у складу са приходима оствареним од терминације позива (тачка 77). У складу са техничким карактеристикама наших решења за пружање јавне телефонске услуге, као и чињенице да још увек нисмо отпочели пружање истих, не видимо правно основаног разлога због ког би били именовани за оператора са ЗТС. Регулација цене терминације позива ради се у циљу обезбеђивања конкурентности на малопродајном тржишту, у овом случају, јавне телефонске услуге у фиксној мрежи, односно у циљу посредне регулације малопродајних услуга – смањивање баријера за улазак на тржиште кроз смањивање трошкова терминације, обезбедило би већи број алтернативних оператора, па самим тим и већи број понуда на тржишту, из чега следи такмичење у ценовној политици, које води ка смањивању малопродајних цена.

Предлог Агенција да поред именовања свих постојећи и нових оператора за операторе са ЗТС, да се истима регулише цена терминације позива и то тако да се иста повећа. По предлогу текста Телеком Србија би задржао постојећу хијерархију цена, уз право да тражи локално повезивање где за то има услове, док би остали оператори имали јединствену цену терминације позива као у случају дефинисања цена терминације за услуге универзалног сервиса (јединствена цена терминације би се рачунала на основу пропорције терминирајућег саобраћаја по ценама које се примењују за услуге терминирања саобраћаја Телекома Србија). Тренутна цена терминације позива услуга универзалног сервиса износи 0,81 РСД/мин и иста је уведена не као најбоље, него као компромисно решење услед неслагања Телекома Србија да се примени цена локалне терминације позива. Следи, овако висока цена терминације позива настало је по сили прилика и никада није представљала добар модел регулисања цена.

Повећање цена терминације са собом последично доводи и до повећања трошкова, односно повећања баријере за улазак нових оператора и неминовно до повећања цена услуга што ће понуду алтернативних оператора на тржишту учинити неконкурентном. Супротно познатој и позитивној пракси у Европској унији, Агенција анализом тржишта исказује намеру регулације тржишта тако да иста доведе до смањења конкурентности. Оваква атмосфера погодује само оператору са најзначајнијим тржишним уделом. У складу са смерницама Европске комисије 2002/С165/03, одређивање оператора за оператора са ЗТС и наметање регулаторних обавеза врши се у случајевима када се тржиште сматра неконкурентним услед пословања таквог оператора – како кабловски оператори нису започели своје пословање у овом сегменту тржишта, по овом принципу они не би требало да се сматрају операторима са ЗТС. Именовање за оператора са ЗТС оператора који нису започели своје пословање, ради се у случајевима када постоји претпоставка да ће тај нови оператор ући на тржиште са већим ценама. У складу са текстом извештаја о анализи тржишта, Агенција је та која сама иницира посредно повећање цена, иако оператори потписници желе да на тржиште уђу са нижим, конкурентним ценама у односу на највећег тржишног учесника. Следи, оваква регулација не показује пословну основаност позитивног

пословања алтернативних оператора и на тај начин сама по себи уноси баријеру за улазак новим операторима на тржишту.

Оператори потписници нису вертикално интегрисани у погледу пружања јавне телефонске услуге и у тренутку спровођења анализе немају тржишно учешће на тржишту пружања јавне телефонске услуге. Стоји да као кабловски оператори имамо развијену приступну мрежу, али услед баријера које намеће ова анализа тржишта, поставља се питања исплативости пружања јавне телефонске услуге, па у светлу тога, и колико постојећа приступна мрежа јесте бенефит нашем положају на тржишту.

Агенција: У анализи је јасно изнето да је тржиште 3 карактеристично по томе што за услуге на овом тржишту не постоји супституција, односно алтернативни начин остваривања позива упућених ка кориснику из мреже. Из тог разлога се сви оператори који учествују на истом проглашавају за операторе са значајном тржишном снагом. **На састанку који је одржан са кабловским операторима предочено је да су и у другим државама (конкретно је дат пример Хрватске и Словеније) након анализе тржишта терминације позива у фиксну мрежу сви оператори проглашени за операторе са значајном тржишном снагом.**

Малопродајне цене позива у фиксној телефонији у Републици Србији су међу најнижим у региону и свакако у Европи. Начин формирања цене терминирања саобраћаја у мрежу алтернативних оператора омогућава равноправност истих, односно симетричне услове. Позив да цена терминације буде што нижа за алтернативне операторе је немогуће спровести из разлога што Телеком Србија има трошковно оријентисане цене терминације, а алтернативни оператори, којима ће преко 90% саобраћаја бити усмерено ка мрежи Телеком Србија, би пословали са огромним губицима уколико би им се прописала цена на начин како предлаже КРТ. С друге стране цена терминације у мрежу Телеком Србија је заснована на регулаторном извештају како је Законом о електронским комуникацијама и прописана. Цене малопродајних услуга и конкурентност оператора се у овом случају могу контролисати искључиво кроз тест маказа цена.

Управо узимајући у обзир проблеме на тржишту терминације, различито тумачење дефиниција које је прописала Агенција и потребу да оператори на тржишту буду равноправни, Агенција је анализирала начин решавања терминације за мреже алтернативних оператора у скоро свим европским државама и ту анализу изложила у документу који је предмет јавне расправе. Начин формирања цене терминације у мреже алтернативних оператора који је најављен у анализи обезбеђује равноправност оператора и превазилази технолошке разлике и разлике у топологији мреже оператора на тржишту у Републици Србији.

Напомена: Одговор групи кабловских оператора (КРТ) је исти као и за Теленор, јер је и њихов допис у већем делу копија дописа Теленора.

КОМЕНТАРИ КОМИСИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ КОНКУРЕНЦИЈЕ ОД 10.10.2014. ГОДИНЕ

Комисија:

Различит приступ, односно евентуалне разлике у закључцима Агенције и Комисије при разматрању одређеног релевантног тржишта могу да проистичу из разлике у правним оквирима који се примењују у области електронских комуникација, односно у области заштите конкуренције.

Као што Вам је познато, Комисија у својим поступцима прво дефинише релевантно тржиште, применом критеријума постојања супституције понуде и тражње за предметне производе/услуге. Када је конкретно реч о тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи, **Комисија је такође мишљења да супституција понуде и тражње на велепродајном нивоу не постоји, из ког разлога је мрежу сваког оператора потребно посматрати као засебно релевантно тржиште.** Међутим, са аспекта поступака који се воде пред Комисијом, овако одређено тржиште у себи садржи и димензију релевантног географског тржишта, јер су границе релевантног географског тржишта, посматрано за сваког оператора појединачно, дефинисане распрострањеношћу његове мреже. Другим речима, сви пружаоци услуге терминације позива у јавној телефонској мрежи припадају истом релевантном тржишту производа, али различитим географским тржиштима, која посматрана сва заједно имају димензију националног тржишта. У овом конкретном случају могло би се говорити о широј и ужој дефиницији релевантног географског тржишта. Насупрот наведеном, примењујући приступ анализи релевантног тржишта који произлази из регулаторног оквира примењеног у области електронских комуникација, Агенција је закључила да велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи припада јединственом тржишту Републике Србије. Дакле, географска димензија тржишта одређена је у односу на услугу, а не у односу на пружаоце услуга појединачно, што би био приступ Комисије, а како је наведено у претходном ставу.

Поред наведеног, а имајући у виду чињеницу да су у конкретном случају на тржишту присутни учесници који се у складу са одредбом члана 5. Закона о заштити конкуренције сматрају повезаним учесницима на тржишту, Комисија би сходно овој одредби, такве учеснике сматрала једним учесником на тржишту.

На основу претходно изнетог, Комисија може да констатује да принципи који су примењени приликом анализе велепродајног тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи, у основи представљају принципе који се примењују и у области заштите конкуренције. Међутим, Комисија би за потребе сваког појединачног поступка који води, дефинисала релевантно тржиште у складу са Законом и подзаконским прописом који уређује ову материју, па се у том смислу, тако дефинисано тржиште не мора подударати са дефиницијом тржишта коју је усвојила Агенција за потребе предметне Анализе, и то како у погледу релевантног тржишта производа, тако и у погледу релевантног географског тржишта, а у зависности од околности сваког појединачног случаја.

Када је реч о регулаторним обавезама које су одређене операторима са значајном тржишном снагом, **Комисија може да констатује да су у потпуности одређене у**

складу са Законом о електронским комуникацијама који, у свом члану 63, таксативно наводи које мере Агенција може одредити оператору са значајном тржишном снагом. Уз претходну оцену напомињемо и то да Комисија, у складу са чланом 59. Закона о заштити конкуренције, такође има могућност да, када решењем утврди повреду конкуренције, одреди мере које представљају мере понашања. Међутим, за разлику од Закона о електронским комуникацијама, Закон о заштити конкуренције не наводи таксативно мере понашања које Комисија може одредити, већ оне зависе од околности сваког појединачног случаја.

Агенција: У анализи је јасно изнето да је тржиште 3 карактеристично по томе што за услуге на овом тржишту не постоји супституција, односно алтернативни начин остваривања позива упућених ка кориснику из мреже, што је утврдила и Комисија за заштиту конкуренције. Из тог разлога се сви оператори који учествују на истом проглашавају за операторе са значајном тржишном снагом.

КОМЕНТАРИ: ПОСЛОВНОГ УДРУЖЕЊА КАБЛОВСКИХ ОПЕРАТОРА СРБИЈЕ (ПУКОС) ОД 17.10.2014. ГОДИНЕ

ПУКОС: Наиме, сматрамо крајње дискутабилно дефинисање релевантног тржишта (одељак 3 анализе) јер управо у самом дефинисању релевантног тржишта предлагач анализе га представља као скуп свих понуђених услуга електронских комуникација на одређеном географском подручју, које се по својим карактеристикама наменама и ценама, могу међусобно супституисати, тј. које крајњи корисници користе за исте сврхе.

Управо у дефиницији релевантног тржишта предлагач Извештаја наглашава да је у питању скуп свих понуђених услуга, што преведено на услуге које се нуде на поједином географском подручју, би значило да на одређеном географском подручју постоји могућност супституције услуга интернета, дистрибуције медијских садржаја, јавне телефонске услуге, мобилне телефоније и др.

Оцењујемо да је предлагач извештаја био склон да саму услугу велепродаје терминације позива посматра одвојено од целине тржишта, свеукупности понуде електронских комуникационих услуга крајњим корисницима. Уколико на одређеном тржишту постоји супституција понуде крајњим корисницима сматрамо да такво тржиште не треба бити предмет претходне регулације.

У случају јавне телефонске услуге то је управо таква ситуација. Телеком Србија а.д. је ЗТС оператор у области јавне телефонске услуге малопродаје и велепродаје апсолутно доминантан оператор на целокупној територији Србије па и у свим географски одређеним деловима тржишта где су по оцени власници осталих мрежа монополисти.

Остали оператори који су уписани у регистар РАТЕЛ-а за пружање услуге јавне телефонске услуге или још нису ни почели да пружају ту услугу или је пружају у веома малом обиму па се не могу ни сматрати објективном конкуренцијом Телеком Србија. Преносивост бројева је заживела тек у протекла 4 месеца и то прилично симболично. Дакле овом анализом, предлагач документа који је на јавној расправи је требао да се бави, а не само велепродајом. Јер онда би и закључци требали да буду другачији. Само уколико мали оператори могу да конкуришу Телеком Србија у малопродаји јавне телефонске услуге можемо говорити о конкуренцији. Уколико буду проглашени за ЗТС у велепродаји ценимо да ће бити потпуно онемогућени да воде тржишту утакмицу, већ ће међусобно повезивање и терминацију позива морати да плаћају по ценама које је дефинисао Телеком Србија а.д., а одобрио РАТЕЛ.

Стога закључујемо да на тржишту терминације позива у јавној телефонској услузи може и треба бити проглашен за оператора са ЗТС и свим обавезама које из тога произилазе, само Телеком Србија а.д. из разлога што се тиме штите остали оператори јавне телефонске услуге. Не схватамо кога РАТЕЛ штити проглашавајући остале операторе јавне телефонске услуге (који и немају кориснике) за ЗТС операторе на сопственој мрежи.

Агенција: У анализи је јасно изнето да је тржиште 3 карактеристично по томе што за услуге на овом тржишту не постоји супституција, односно алтернативни начин остваривања позива упућених ка кориснику из мреже. Из тог разлога се сви оператори који учествују на истом проглашавају за операторе са значајном тржишном снагом. **На састанку који је одржан са кабловским операторима предочено је да су и у другим државама (конкретно је дат пример Хрватске и Словеније) након анализе тржишта терминације позива у фиксну мрежу сви оператори проглашени за операторе са значајном тржишном снагом.**

Малопродајне цене позива у фиксној телефонији у Републици Србији су међу најнижим у региону и свакако у Европи. Начин формирања цене терминирања саобраћаја у мрежу алтернативних оператора омогућава равноправност истих, односно симетричне услове. Позив да цена терминације буде што нижа за алтернативне операторе је немогуће спровести из разлога што Телеком Србија има трошковно оријентисане цене терминације, а алтернативни оператори, којима ће преко 90% саобраћаја бити усмерено ка мрежи Телеком Србија, би пословали са огромним губицима уколико би им се прописала цена на начин како предлаже ПУКОС. С друге стране цена терминације у мрежу Телеком Србија је заснована на регулаторном извештају како је Законом о електронским комуникацијама и прописана. Цене малопродајних услуга и конкурентност оператора се у овом случају могу контролисати искључиво кроз тест маказа цена.

Управо узимајући у обзир проблеме на тржишту терминације, различито тумачење дефиниција које је прописала Агенција и потребу да оператори на тржишту буду равноправни, Агенција је анализирао начин решавања терминације за мреже алтернативних оператора у скоро свим европским државама и ту анализу изложила у документу који је предмет јавне расправе. Начин формирања цене терминације у мреже алтернативних оператора који је најављен у анализи обезбеђује равноправност оператора и превазилази технолошке разлике и разлике у топологији мреже оператора на тржити у Републици Србији.

Напомена: Одговор групи кабловских оператора (КРТ) и удружењу ПУКОС је исти као и за Telenor, јер је и њихов допис у већем делу копија дописа Telenora.